

Etika v podnikání

Pavel Seknička

Doporučená literatura:

Putnová, A., Seknička, P., Uhlář, P. - Etické řízení ve firmě. GRADA Publishing, Praha, 2007,2010.

Seknička, P. a kol. - Úvod do hospodářské etiky. ASPI Publishing, Praha, 1997,2001.

I. Úvod

Obsah:

I. Úvod

1. Úvod do etiky v podnikání (vztah etiky a ekonomie)
2. Morální limity trhu
3. Etické myšlení ve starověku
4. Etické myšlení ve středověku
5. Nástin vývoje etického vývoje v novověku

1. Úvod do etiky v podnikání (vztah etiky a ekonomie)

Základní pojmy

Morálka – je to „co je“, resp. představuje společenskou instituci složenou z množiny standardů a principů uznávaných členy dané kultury

Etika – teoretická reflexe morálky, je to „co by mělo být“, nepředstavuje však pravidla jednání, tj. principy, normy, hodnoty, ale sleduje je, zkoumá různé mravní postoje, aby ukázala předpoklady, možnosti a důsledky určitých způsobů jednání, chování a s nimi spojených hodnot, principů a norem

Základní pojmy

Morálku a etiku chápeme jako výpovědi subjektivní povahy, které reflektují určitý světový názor a jeho filozofickou orientaci.

Hospodářská etika – je relativně samostatná vědní disciplína, která zahrnuje normy, hodnoty a principy, které usměrňují jednání a chování v ekonomice.

Vztah etiky a ekonomie

Ekonomické myšlení (obecná ekonomie, politická ekonomie)

- Ekonomická racionalita
- Individuální a partikulární zájmy
- Racionalita: náklady versus výnosy
- zisk

Etické myšlení (obecná etika, morální, praktická filozofie)

- Etická racionalita
- Všeobecné a univerzální zájmy
- Racionalita: dobro versus zlo
- dobro

Ekonomická racionalita - dokonalá

Ekonomická racionalita jako **dokonalá racionalita:**

„Dokonale racionální jednatel má schopnost předjímat všechny myslitelné události a může optimálně volit mezi disponibilními možnostmi jednání, to vše během jediného okamžiku a bez jakýchkoliv nákladů.“

Ekonomická racionalita - nedokonalá

Nedokonalou racionalitu zavedl do ekonomie **Herbert Simon**.

Předpoklad individuální maximalizace užitku nahradil konceptem tzv. uspokojivého jednání. Podle něj si jednotlivci vytvářejí reálnou představu o úrovni užitku, na který mají nárok.

Nedokonalá racionalita tak dává možnost hledat alternativní způsoby jednání, které se odlišují od rutinního jednání.

Porovnání faktických a hodnotových tvrzení (fakta versus hodnoty)

Faktická (skutková) tvrzení

- Spory mohou být řešeny na základě faktů (důkazů)
- Relativně malé neshody
- Popisný: udat jak se věci mají
- Pravdivá nebo nepravdivá
- Nezávislá na hodnotových tvrzeních
- Pomoc při dosahování cílů

Hodnotová tvrzení

- Ne zrovna nejlepší způsob jak vyřešit neshody
- Relativně malá shoda
- Normativní: říci jak by věci měly být
- Nejsou pravdivé nebo nepravdivé
- Závisí na skutkových tvrzeních
- Pomáhají stanovit cíle

Vztah etiky a ekonomie

1. Oblast konfliktů : mezi ziskem a dobrem

- **Vztahy mezi moderní ekonomii a morální (praktickou) filozofií, resp. etikou:**

- ekonomické chování (jednání) a mravní city

- ekonomické uvažování a morální filozofie

- svoboda a důsledky

(Sen, A.: Etika a ekonomie. Vyšehrad, Praha 2002)

Ekonomické chování a mravní city

- Dva zdroje ekonomie: etický a inženýrský,
- Ekonomické chování a racionalita,
- Zájem společnosti a vlastní zájem (A. Smith: Bohatství národů)

Ekonomické uvažování a morální filozofie

- Paretova optimalita a ekonomická efektivnost
- Užitek, Paretova optimalita a welfarismus
- Agenturní princip a blahobyt
- Úspěšnost, svoboda a práva

Svoboda a důsledky

- Rozpory a bezvýhodné situace
- Práva a následky
- Etika a ekonomie

Vztah etika a podnikání

2. Oblast konfliktů: mezi ziskem a dobrem
 - **Vztah mezi podnikáním a etikou**
 - vztahy byznys, stát a společnost
 - vztah vnitřní a vnější podnikavosti
 - vztah podnikatel, podnikání, podnik

Vznik etiky v podnikání (hospodářské etiky)

Vznik etiky v podnikání a hospodářské etiky (Business Ethics) v 60. a 70. letech 20. století

- Teoretickým základem se stává **spojení obecné etiky a obecné ekonomie**
- Důležité jsou však i požadavky **praxe**, tj. klíčové **zájmové skupiny** v podnikání:
 - **zákazníci** (ochrana spotřebitele, odpovědnost producenta) – CSR,
 - **zaměstnanci** (odbory) – křesťanská sociální etika,
 - **zaměstnavatelé**, vlastníci, akcionáři – protestantská etika (kalvinismus, puritanismus).

Morální limity trhu

Obsah

- Současná situace
- Nová realita
- Jaké hodnoty jsou hlavní
- Špatné způsoby hodnocení
- Co se stalo s globální ekonomikou
- Morální nečinnost politiky
- Debata o morálních limitech trhu
- Tržní a vládní selhání
- Krize politického systému
- Východisko z krize: Návrat k etickým hodnotám a k morálním limitům trhu

Současná situace

Žijeme v době, kdy téměř vše je **možno koupit, ale i prodat**. V posledních třech desetiletích **trhy a tržní hodnoty** řídí naše životy jako nikdy předtím. Je potřeba zahájit o těchto otázkách **široký diskurs**.

Nová realita se plně odhalila v období globální finanční a hospodářské krize v letech 2008 – 2009.

V současnosti je potřeba diskutovat o:

- **Nové realitě**, nejenom z pohledu bezprostřední pokrizové situace, tj. stabilizační a restrukturalizační programy, ale je potřeba zahájit diskusi o celostních otázkách, především o **morálních limitech trhu**,
- **Tržních selhání,**
- **Vládních selhání,**
- **Selhání politických stran a politiků.**

Nová realita

Aniž bychom si toho vůbec všimli, **bez jakýchkoliv rozhodnutí** tak učinit, jsme se přesunuli od toho co jsme měli, tj. od **tržní ekonomiky** k současné situaci, tj. k **tržní společnosti**.

Některé skutečnosti, zejména etické a kulturní hodnoty **jsou postupně kaženy, znehodnocovány a degradovány** a jsou nahrazovány hodnotami trhu, nebo dokonce přímo komoditami.

Hovoříme o **korozivních tendencích trhu** ve vztahu k tradičním hodnotám (etickým a kulturním).

Chceme tržní ekonomiku nebo tržní společnost?

Tržní ekonomiku chápeme jako nástroj (hodnotný a účinný) pro organizování produktivních činností.

Tržní společnost chápeme jako **způsob života**, ve kterém **tržní hodnoty**, tj. nabídka a poptávka, se nepozorovaně promítají do každého aspektu naší činnosti, tj. **lidského bytí**.

Přesouváme se ke společnosti, ve které je vše činěno pro prodej a to ze dvou důvodů:

1. Prohlubování nerovností ve společnosti,
2. Korupce, kterou chápeme jako znehodnocování kvalit ve společnosti.

Jaké hodnoty jsou hlavní?

Dochází ke **znehodnocování kvalit**, včetně **kvality života**. Tržní hodnoty postupně **vytlačují netržní hodnoty** a to vše probíhá nenápadně často aniž by si tohoto procesu někdo všiml.

Uvedené hodnotové pohyby souvisí s tím, že v globálním prostředí se lidé nemohou dohodnout na **kulturních a etických hodnotových prioritách**. **Měli bychom se rozhodnout jaké hodnoty by měly řídit určité oblasti společenského života.**

Pokud tak v nejbližší době neučiníme **dostanou prioritu hodnoty zisku a užitku, tj. dojde k oceňování a následné klasifikaci lidí podle trhu a tržního mechanismu**, což je považováno za nástup novodobého otroctví. Lidé budou vnímány jako komodity, které budou nakupovány a prodávány v aukci, lidské bytosti nebudeme prioritně hodnotit podle **humanity, tj. lidských práv**, zejména důstojnosti a respektu k osobnosti člověka, ale spíše jako **nástroje vytváření zisku a předměty užitku**.

Špatné způsoby hodnocení

- Nástup novodobého otroctví, postupné rozleptávání lidských práv, což se projevuje v oblasti morálky,
- Trh s dětmi,
- Obchodování a s hlasy voličů, tj. oslabování a zneužívání práva volit apod.

Je možná redukce hodnot?

Realitou je, že **tržní hodnoty (zisku a užitku) začínají postupně vládnout, což souvisí s korozí a rozleptáváním tradičních kulturních a etických hodnot.** Hodnoty trhu, začínají výrazně ovlivňovat naše životy, což vidíme především **u nastupující generace, která je vnímá jako hodnoty, které přináší pokrok a prosperitu.**

Hodnoty v rámci společnosti nemůžeme redukovat výlučně **na ekonomický přínos, měl by zde být alespoň i přínos morální, sociální a politický.**

O shora uvedených otázkách se vede ve vyspělých ekonomikách rozsáhlá diskuse mezi odborníky a v USA se zvažuje o nich zahájit **široký veřejný diskurs.**

Předpoklady veřejného diskursu

Globální finanční a hospodářská krize v letech 2008 až 2009 **změnila vnímání trhů.**

Ze třeba si položit otázku:

„Co se stalo v průběhu krize s globální ekonomikou?“

Končí více jak třicetiletá éra „volného trhu“, „ekonomického liberalismu“ a politiky „laissez faire“. Nastává čas morálního hodnocení a období střízlivějších myšlenek o trhu. Reflexi by mělo ovlivnit významné selhání finančních trhů a trhů obecně. Krize zdiskreditovala jak finanční instituce, ale i vládu, tj. hospodářskou politiku vlády. Finanční instituce i vláda mohou za ekonomické problémy, které vyústila v globální finanční a hospodářskou krizi.

Finanční instituce i vlády budou muset ve střednědobém až dlouhodobém horizontu usilovat o **obnovu důvěryhodnosti institucí i politiky.**

Morální nečinnost současné politiky

Nerozvinula se diskuse mezi zástupci kapitálu, tj. velkých nadnárodních firem a zástupci „obecného dobra“ (tj. zástupců řady nevládních organizací a spolků). Názorové platformy jsou velmi zúžené. Přetrvává neochota přiznat argumenty „dobrého života“ v politice, kde nadále je značný vliv triumfality tržního uvažování. Nadále nerozlišujeme preference podle etických hodnot. Postoj k hodnotám je však základem uvažování a mnohé vysvětluje.

Celkově je to dáno neochotou zainteresovat duchovní a morální argumenty do pojetí trhu. Nikdo nechce trh absolutně odmítat. Celkově to by mělo vyústit ve veřejnou diskusi, která by mohla přispět i k ozdravení politiky a to i v USA, kde se prosazuje technokratické a manažerské pojetí politiky.

Debata o morální hranici trhu

Debata o morální hranici trhu by nám všem, kteří žijeme v reálném tržním hospodářství, umožnila se rozhodovat jako ve společnosti, kde trhy efektivně slouží společnosti. Bylo by dobré oživit politiku, obeznámením se s idejemi a představami konceptu „dobrého života“ v rámci veřejného sektoru. Je třeba začít intenzivně hovořit o otázkách: korupce, rodičovství a úloze rodiny, migraci, nezaměstnanosti apod. Mělo by dojít ke kultivaci hodnot a k jednoznačnému odsouzení špatných postojů. Myšlení skrze morální limity trhů činí tyto otázky nevyhnutelné. Cílem by mělo být ozdravení veřejného života. To by nám pomohlo k uvědomění si ceny, kterou platíme za život ve společnosti, kde je všechno na prodej. **Cílem by mělo být přehodnocení úlohy trhů z pohledu sociálních praktik, lidských vztahů i každodenního života.**

Tržní selhání

- Nedokonalá konkurence – využití oligopolní nebo monopolní moci,
- Veřejné statky
- Externality či externí efekty
- Morální hazard
- Asymetrické informace

Vládní selhání

- Zájmy a schopnosti politiků a byrokracie
- Časová zpoždění v hospodářské politice
- Problém souvislosti politického a hospodářského cyklu
- Nevyužití politického kapitálu
- Vztah politiků k ekonomické teorii a praxi

Selhávání politických stran a politiků

- Frustrace občanů z **politického systému**, který není schopen jednat ve **veřejném zájmu** a reagovat na otázky na kterých občanům nejvíce záleží,
- **Odpovědnost politiků a politických stran**,
- Řešit otázky populační, vzdělání, zdravotnictví, životního prostředí apod. v rámci **veřejné debaty** o kontraverzních etických otázkách s cílem ovlivnit veřejný život občanů,
- Problém politiky spočívá v příliš **nízké laťce morálky** a tím se nedaří odpovídat na otázky , které se týkají starostí většiny lidí, z toho plyne **morální nečinnost současné politiky** (nečinnost má však řadu důvodů).

Návrat k etickým hodnotám trhu

Základní **společenské hodnoty**: **svoboda, spravedlnost, jistotu, nezávislost** – tyto hodnoty jsou **klíčové hodnoty demokracie**,

Základní **hodnoty trhu**: **odpovědnost, důvěra**, ale i **čestnost, férovost, poctivost, pracovitost, spořivost** apod.

Základní **hodnoty ekonomického rozvoje (růstu)**: **pokrok, prosperita, racionalita**.

Etické myšlení ve starověku

Obsah:

- Etické myšlení v antickém Řecku
- Etické myšlení v éře helenismu, v období latinském a římském
- Nejstarší křesťanské myšlení

Etické myšlení ve starověku

Starověké myšlení zahrnuje dobu od 6. stol. př. n. l. do 5. stol. n. l., v uvedeném období se stávají stěžejní **tři základní osy** filozofického myšlení:

Atény – antická demokracie

Řím – právo a morálka

Křesťanství – vznik monoteistického náboženství – zejména **zjevení boží**, uznání křesťanství

Konstantinem v roce 312, vznik křesťanských hodnot: **naděje, láska a víra.**

Nejstarší etické myšlení

- Přejchod od **mýtu k logu**, tj. k myšlení, racionalitě, slovu, je to doba přibližně **od 9 do 7. století př. n. l.**,
- **Mýtus** byl založen na božské síle, která organizuje svět, **člověk je elementem pasívním**,
- Přejchod od **mýtu k filozofii** zahrnuje období **od 6. do 7 stol. př. n. l.**, filozofie a filozofování klade důraz na myšlení, **myšlenka má moc**, která může „zaslepit“, tj. člověk může přemýšlet o skutečnostech, které zatím neexistují a s tím je spojena **nejistota, resp. riziko**, **člověk se postupně stává elementem aktivním**.

Zrod nejstarší (předsokratovské) antické řecké filozofie

Vytváří se tři centra filozofického myšlení:

- 1. Malá Asie** (Míletos a Efesos), kde se zrodila **Iónská škola**, která kladla důraz na zkoumání řádu přírody (kosmu) – Thales z Míléty (625/624 – 548/543 př. n. l.), Herakleitos z Efesu (576 – 480 př. n. l.),
- 2. Sicílie a jižní Itálie**, kde se zrodila **škola Elejská**, která svoji pozornost soustředila na odhalení abstraktního řádu idejí a čísel – Parmenides (504 – 450 př. n. l.)
- 3. Atény**, kde vznikla **Aténská škola**, která zkoumá vznik řádu, který může vládnout obci lidí – Protágoras (485 – 411 př. n. l.)

Thalés z Mílétu

(625/624 – 548/543 př. n. l)

Spojuje ve svém životě zájem o potřeby praktického života (je obchodníkem a stavitelem) a hluboký zájem o otázky obrazu světa a jeho řádu, je nejenom filozofem, ale také geografem, geometrem, astronomem a fyzikem.

Herakleitos z Efesu

(asi 540 – 480 př. n. l.)

Za pralátku světa považuje oheň, základem je jednota protikladů, nic není stálé

Spis (báseň): O přírodě

Znamé myšlenky:

- Vše plyne,
- Nevstoupíš dvakrát do jedné řeky

Parmenidés

(540 – 470 př. n. l.)

Bytí je stálé, věčné, neměnné, souvislé, nedělitelné. Bytí nemá vzniku ani zániku. Poznáváme jej rozumem, myslet a být je totéž.

Protágoras z Abdér (481 – 411 př. n. l.)

Patřil k **nejstarším sofistům**, kteří vládli slovem, byli mistři rétoriky.

Klíčová myšlenka: „Mírou všech věcí je člověk. Jsoucích, že jsou a nejsoucích, že nejsou.“

Sokrates kritizoval způsob používání jazyka a idejí sofistů, slouží zejména pro okouzlení davů.

To vidí jako velkou demagogii. Cílem dialogu má být nalezení pravdy a nikoliv lichocení davům.

Klasické období antické řecké filozofie (od 5. stol. do 6. stol. př. n. l.)

- Sokrates
- Platón
- Aristoteles

Sokrates

(470 – 399 př. n. l.)

Zaměřil se na otázky člověka humanity, základem je poznání především etických ctností,

Základní otázky:

- Jak má člověk žít?
- Jak má člověk správně žít?

Podle Sokrata je skutečný člověk ten, který ví co dělá, tj. účastní se života svým vědomím.

Sokrates již zdůrazňoval základní metodologické přístupy:

- Dialog,
- Zdravý rozum,
- Konzensus.

Sokrates zdůrazňuje úlohu morálních principů a aktů rozhodování v jednání člověka.

Platón

(428 – 348/7 př. n. l.)

Platon byl významným představitelem **idealismu** v antické filozofii.

Idea je podle Platóna univerzální skutečnost, na které mají jednotlivci účast. **Ideje mají klíčový význam**, jelikož dávají světu tvar a formu, svět je ovládán nejvyšší ideou dobra. Idea ve smyslu formy ztvárňuje svět.

Platón zdůraznil **vztah dobra a zla**, je to vztah dobra a nicoty (zla). Dobro je sám fakt bytí a je v člověku tím, co ho vybízí být, místo toho, aby se rozložil a zničil. **Platón tak staví ideu dobra do centra svého filozofického systému.**

Zároveň činí z mravnosti nový obor myšlení, mravní ideje podněcují svět a život. Základní ideou v této oblasti je spravedlnost. Klade základní otázku:

Proč je lepší být spravedlivý než nespravedlivý?

- Nespravedlivý člověk je řízen vlastními přáními a ta jsou neomezená a nikdy nemohou být plně uspokojena,
- Znáte-li vlastní přání, nejste schopni posoudit výhody, které může přinést rozum a částečné uspokojení přání,
- Rozum se zabývá věčnými pravdami a hodnotami, přičemž uspokojování žádostí je jen dočasný způsob, jak zažehnat pocit ztráty či nespokojenosti.

Platón

ctnost je krása a síla duše

Ctnost (inklinuje ke zdatnosti/areté) je stav pozdvižení člověka ze světa hmotného, tělesného a smyslového a napodobení dokonalosti nejvyššího dobra. Ke štěstí vede ctnostný život.

Svůj **etický ideál** staví na čtyřech základních ctnostech (viz. díla: Ústava, Zákony):

- **Moudrosti** (souvisí se vzdělaností),
- **Statečnosti** (návaznost na trpělivost),
- **Uměřenosti** (ovládá svou požívačnost),
- **Spravedlnosti** (základ mravného života).

Aristoteles

(384 – 322 př. n. l.)

Životopisná data:

- Narodil se na severu řecka, v městečku Stageira
- Jeho otec Nikomachos byl lékař a od něj zdědil zájem o biologii,
- r. 366 př. n. l. odjíždí studovat do Atén, setkává se s Platónem, stává se jeho žákem v Akademii, kde dostal přezdívku čtenář,
- r. 347 př. n. l. po smrti Platóna odjíždí z Atén do města Assos, kam jej pozval samovládce Hermiás, u něhož je poradcem,
- r. 343 př. n. l. přijímá pozvání na dvůr Filipa Makedonského a stává se vychovatelem Alexandre Makedonského, zde působí 8 let,
- r. 336 se vrací do Atén, kde zakládá filozofickou školu Likeion, které se přezdívá peripatetická, tato škola kladla důraz na praxi, tj. reálnou, aktivní filozofii,
- r. 323 př. n. l. zemřel Alexandr Veliký, v Aténách vznikly nepřátelské tendence, proto odchází do Chalkidy na ostrově Euboa, kde v roce 322 př. n. l. zemřel.

Aristoteles

Aristoteles byl představitelem realistické filozofie, zdůrazňuje aktivní jednání, činnost, čin.

Morálka je považována za normu, která je nadřazena skutečnosti. Na morálku můžeme nahlížet dvěma způsoby:

- Morálka se vztahuje k lidstvu obecně, jedná se o hledání mravních principů,
- Morálka je vztah ke konkrétnímu životu, tj. posouzení konkrétních činů.

Aristoteles

„zlatá střední cesta“

Zlatá střední cesta je logický způsob přemýšlení o morálce. Např. Aristoteles učinil z odvahy střed mezi riskováním a zbabělostí.

Ctnost spočívá ve skutečnosti uskutečnit život, jehož možnost nosíme v sobě. Takový způsob žití je střední cestou mezi lhostejností a vášní.

Aristoteles

„eudaimonia - blaženost“

Proces hledání dobra je proces individuální. Dobro je tak čistě individuální záležitostí a každému jedinci je vlastní, tj. každý má způsob jak dosáhnout harmonie sám se sebou. Cílem je dosažení soběstačnosti, nezávislosti a sebeovládání.

Blaženost ovlivňuje ctnost. **Blaženost** znamená dosažení souladu se sebou samým, tj. harmonie, která vyvěrá z nás samotných, jedná se zejména o plně uskutečněný život.

Aristoteles

rozdělení ctností

Aristoteles členil ctnosti na:

- **Mravní**, kam zařadil např. odvážnost, střídmost, štědrost, velkorysost, velkomyslnost, čestnost, pravdivost, mír, spravedlnost, přátelství atd.
- **Rozumové**, kam zařadil např. racionalitu, moudrost, intuici, umění apod.

Sofisté

Sofisté se soustředili na člověka, jako občana městského státu (polis). Cílem byla společenská praxe – zejména **výchova**, tj. jedince je třeba vychovávat. Filozofie je tu pro člověka, který je schopen se měnit, tj. naučit se dosahovat lepších výsledků.

Hlavní představitelé:

Protágoras z Abdér (481 – 411 př. n. l.)

Gorgiás z Leontin (484 – 375 př. n. l.)

Helénské, latinské a římské období (od 3 stol. př. n. l. do 3 stol. n. l.)

- Skepticismus
- Epikureismus
- Stoicismus
- Eklekticismus
- Novoplatonismus

Skepticismus

Pyrrón z Eleje (365 – 270 př. n. l.)

Pyrrón zastával názor, ideu o sobě, o světě nelze získat, pravda tak nemůže být poznána. Avšak věci můžeme cítit a prožívat.

Člověk a svět je soubor počitků. Skepticismus pochyboval o všem co nevede k počitkům a hmotě. Pyrrón uplatňoval pochybnosti vůči ideji, kterou si činíme o světě a připravil tak cestu k analýze prožitku, dále viz. Descartes (1596 – 1650) a Husserl (1859 – 1938).

Epikureismus

Epikuros (341 – 270 př. n. l.)

Epikuros klade důraz na jsoucnost a na přítomnost, chceme-li se osvobodit je třeba se naučit žít v přítomnosti. Epikurův materialismus je důsledkem jeho morálky, v níž záleží na přítomnosti a ta je spojena s osvobozením od strachu a mravního očekávání.

U epikurejců se setkáváme s teorií morálky, která se vztahuje ke zvolenému cíli jedince žijícího v neosobním a mravně neutrálním vesmíru. Všechny tradiční ctnosti jsou dále uznávány, ale představují spíše prostředky k osobnímu štěstí jedince než samotné zájmy společnosti.

Lukrecius (95 – 52 př. n. l.)

Stoicismus

Seneca (1 – 65 n. l.)

Epiktétos (50 – 130 n. l.)

Marcus Aurelius (121 – 180 n. l.)

Stoikové se přiblížily k modernímu pojetí morálky. Má smysl jednat na základě rozumu více než na základě emocí. Takovou morálku považovali za dobro a vše nemorální za zlo.

Stoikové čerpali moudrost z pohledu na přírodu, která s životem člověka tvoří celek, který se neustále obnovuje.

Eklektismus

M. T. Cicero (106 – 43 př. n. l)

Je zastáncem **přirozeného mravního zákona**, který se nedá změnit, jelikož je v hloubi našeho lidství. Tento zákon je cosi věčného, co vládne nad celým světem a co jej moudře řídí.

Přirozený zákon může každý poznat alespoň v hrubých rysech. Pudí nás konat dobro a vátovat se zla a to v nejrůznějších formách: prokazovat lidem dobro, nebýt sobec, chránit svůj život i druhých. Základní pravidla, která poskytuje přirozený mravní zákon nestačí. Je potřeba je doplnit poučením, výukou a životními zkušenostmi.

Dílo: O povinnostech (De officiis)

Novoplatonismus

Plotinos (205 – 270 n. l.)

Plotinos umístil do centra svých úvah **krásu v podobě Jednoho**. Toto **Jedno**, je reflektováno jako soustředění se na sebe, aby se pozorovalo, vytvářelo **velké zářivé chvění**, jež Plotinos nazval **Emanace**, neboť se podobá světlu jež vyzařuje z někoho, kdo je sám sebou v harmonii. O někom, kdo je sám sebou v souladu, říkáme, že září. Jestliže se záření vzdalujeme zdůrazňujeme **věci hmotné**, jestliže se oduševňujeme, zdůrazňujeme **věci duchovní**.

Nejstarší křesťanské myšlení

- Svatý Pavel
- Svatý Augustinus

Svatý Pavel

Zjevení boží jako počátek víry, se rozumí idea, podle níž byl svět stvořen Bohem, tj. nevznikl sám. Zjevení je osobní jev, ale i jev kulturní.

Rozlišujeme zjevení:

- **Biblické**, toto zjevení nacházíme v židovství (židovské zjevení, které je založeno na mravním zákonu) a v islámu (muslimské zjevení, které je založeno na absolutní transcendenci Boha),
- **Křesťanské**, kde Bůh je láskou a vtělil se do Ježíše, svého syna, aby spasil svět. Křesťanské zjevení se tak rozchází s touhou po soběstačném světě, ale i s ideou všemohoucího Boha.

Svatý Augustinus

(354 – 430 n. l.)

Zjevení na člověka působí zvnitřku a ovlivňuje ho otázkami o jeho životě. Cosi vede člověka k **lásce**. Augustinus zdůrazňoval, že Bůh miluje lidi a chce, aby lidé jej také milovali. Poukazuje tak na vztah, který je mezi **myšlením a láskou**. Láska se v nás hledá jako se duše prožívá časem.

Augustin zdůrazňuje kauzalitu spojenou s chápáním času a lásky. Známkou toho je podle Augustina naše přítomnost v čase vědomím, že ji máme. **Zvnitřku života je možné přeměnit život, jestliže milujeme.**

Etické myšlení ve středověku

Hlavní cíl etiky v období středověku

Cílem a hlavním tématem etiky ve středověku se stává dosažení **království Božího**, kterému předchází **pokání a konverze**.

V porovnání s etickým myšlením starověkého Řecka a Říma je etika v éře středověku více **sevřená a uzavřená**, ale na druhé straně má **jasnou kontinuitu**, nedostatkem je jistá **izolovanost**.

Členění středověké etiky

Středověkou etiku dělíme na:

- **Patristickou** (3. – 7./8. století)
- **Scholastickou** (8. – 15. století), tuto éru členíme na ranou, vrcholnou a pozdní scholastiku

Filozofie i etika v této periodě hledá **harmonii víry a rozumu.**

Představitelé patristiky

- **Augustinus Aurelius (354 – 430)**
- Anicius Manlius Torquatus Severinus Boetius (480 – 524)
- Benedikt z Nursie (480 – 547)

Patristická etika

Patristická etika na svém počátku na přelomu 2. – 3. století reflektuje určité pnutí **platónsko – aristotelovské, stoické a křesťanské filozofie** a etiky. Do centra zájmu se postupně dostává Bohočlověk a stav **pokoje, umírněnosti a obětavé lásky**.

Etický řád je chápán jako **vzestupný**:

- Od jednotlivce ke společnosti (kolektivitě),
- Od nedokonalého k dokonalému,
- Od rozporu k jednotě.

Hierarchie společnosti ve feudalismu

Ve středověku se postupně konstituovalo společenské zřízení a jeho hierarchie:

- Bůh stvořitel (neomezený Pán)
- Moudrý vládce – imperátor
- Šlechta
- Církev – duchovní společenství lidí, které má základ v Kristově lásce

Křesťanský způsob života

Postupně se prosazuje křesťanský způsob života. V křesťanské etice má **člověk** významné postavení a má praktikovat:

- Lásku, naději a víru
- Respektovat hlas svědomí,
- Pořádek (řád) světa a života.

Rodina má prosazovat prototyp harmonie a jednoty mezi slovy a činy, láskou a svobodou.

Cílem **lidstva** je osvobození od tělesnosti a dosažení **dobra**, jako výsledku synergie mezi Bohem a člověkem.

Sv. Augustinus Aurelius

(354 – 430)

Hlavní představitel etiky období patristiky.
Výklad etických problémů:

1. Interiorita a identita člověka
2. Problém světa, času a věčnosti
3. Problém lidské svobody a věčnosti
4. Problém zla
5. Koncept dobra, lásky a štěstí
6. Problematika cnosti, společenství a jednoty

Láska jako klíčová křesťanská hodnota

Klíčový význam vidí Augustin v **kultivaci a zušlechtění lásky** jako klíčové křesťanské hodnoty. Lásku považuje za nejvyšší hodnotu na zemi, za sílu schopnou změnit jednotlivce i společnost, dokonce ji považuje za samotnou morálku.

Ve filozofickém myšlení Augustina můžeme diferencovat tři na sebe navazující trendy:

- Intelektuální evoluci,
- Morální evoluci,
- Duchovní evoluci (vyhledává samotu, zápasí s neřestmi každodenního života, a se zlem, které způsobil, žije podle mnišského ideálu).

Představitelé scholastiky

- Pier Abelard (1079 – 1142)
- František z Assisi (1180/1182 – 1226)
- Bonaventura (1217 – 1274)
- Duns Scotus (1266 – 1308)
- Dominik Guzman (1175 – 1221)
- Albert Veliký (1193 – 1280)
- **Tomáš Akvinský (1225 – 1274)**

Sv. Tomáš Akvinský

(1225 – 1274)

Reprezentant vrcholné scholastiky, na formování jeho myšlenek mělo vliv učení **Aristotelovo a stoiků**, vliv a dílo jeho učitele **Sv. Alberta Velikého** (Švábského).

Dílo:

Čtyři knihy k Sentencím P. Lombardského

Suma proti pohanům

Teologická suma

Diskutované otázky

Komentáře k Aristotelovi

O počátku vlády – politický traktát

Dílo Tomáše Akvinského

- Diskutované otázky

Obsahuje tyto traktáty:

- O pravdě
- O moci
- O zlu
- O duši
- O cnosti
- O duchovních stvořeních

Hlavní etické problémy Sv. Tomáše Akvinského

- Lidské bytí a svědomí
- **Problematika cností a štěstí**
- Štěstí a mravnost
- Přirozená lidská náklonnost

Problematika cností (hodnot)

Akvinský rozděluje cnosti, inspirován Aristotelem, na **dianoetické** (racionální, rozumové) a **etické** (morální). Etickými cnostmi se Akvinský zabývá v Teologické sumě (části druhé) a též v některých traktátech zahrnutých do Diskutovaných otázek (Questiones disputatae).

Cnost jako operativní dispozice

Akvinský považuje cnosti (hodnoty) za operativní dispozice, které člověk získá:

- a) Pomocí intelektu a vůle a to na základě tužby odporovat zlu,
- b) Na základě nadpřirozené milosti (milosti Boží) jako dar, jako ovoce lásky.

Křesťanské cnosti (hodnoty)

- 1. Víra** (fides), opírá se o autoritu Boha, potvrzuje to intelektem, vůlí a skutky,
- 2. Naděje** (spes), motivuje lidi ke konání dobra,
- 3. Láska** (caritas), je nevyšším Božím dobrem, je duší všech cností.

Etické cnosti

Akvinský věnuje pozornost také etickým cnostem (hodnotám):

- **Rozvážnost** – je to intelektuálně – morální cnost,
- **Spravedlnost** – je společenskou cností,
- **Umírněnost** – motivuje lidi ke konání dobra,
- **Síla** – umožňuje vnitřní koncentraci a odvahu, zejména k překonávání překážek (v životě)

Hospodářské koncepty

Zájem o dvě otázky hospodářského charakteru (v návaznosti na Aristotela):

- **Úrok**, odmítá obchodování s penězi, jelikož je to obchodování s časem, což je statek boží a s tím nesmí být obchodováno,
- **Spravedlivá cena**, která zajišťovala úroveň příjmů a životní náklady k zachování stavů ve feudální společnosti, která měla být věčná.

Diskuse nad konceptem spravedlivé ceny – kritické pohledy

- **Johannes Buridanus** (1300 – 1358) – spravedlivá cena by měla být tržní cenou, která je **výsledkem nabídky a poptávky**,
- **Antonín z Florencie** (1389 – 1459) – zdůrazňuje **svobodnou tvorbu cen**,
- **Luis de Molina** (1535 – 1600) – řeší otázku **inflace**, související s objevením Ameriky, dále se zabývá i otázkou nedostatku a nadbytku zboží na trhu.

Oponenti myšlení Tomáše Akvinského

- Sieger Brabantský
- Duns Scotus
- Wiliam Ockam

- V současnosti – pozitivismus, materialismus, marxismus

Etické myšlení v éře renesance

- Desiderius Erasmus Rotterdamský (1469 – 1536)
- Michael Eyquem de Montaigne (1533 – 1592)
- Thomas More (1477 – 1535)
- Niccolo Maciavelli (1469 – 1527)

Etické myšlení v období reformace

- Martin Luther (1483 – 1546)
- **Jan Kalvín (1509 – 1564)**
- Jan Ámos Komenský (1592 – 1670)

Nástin vývoje etického myšlení v novověku

Protestantská etika

Martin Luther (1483 – 1546)

představitel protestantismu, známý německý teolog

Jeho etické myšlení obsahovalo:

- Teologické a biblické zdůvodnění humanizace společnosti,
- Analogie mezi nebem a zemí,
- Kritika bohatství církve z pohledu etiky.

Za klíčový problém vidí návrat k původnímu smyslu boží milosti a učení o predestinaci

Protestantská etika

Jan Kalvín (1509 – 1564)

Významný představitel éry reformace a představitel protestantismu.

Německý sociolog Max Weber se ve svých dílech snažil nalézt souvislosti mezi typem náboženské tradice a ekonomicko – sociálním uspořádáním společnosti.

Dílo: Protestantská etika a duch kapitalismu (1904/1905)

Protestantská etika

Jan Kalvín(1509 – 1564)

V kalvinismu jde především o **zbožnost**, která neodvádí pozornost od toho co se děje kolem nás, v čem jsme angažováni co se nás týká. Zdůrazňuje **odpovědnost** za vytváření vazeb v rodině, v příbuzenských vztazích, v kontaktech do nichž nahodile vstupujeme, nebo těch, které cílevědomě pěstujeme.

Kalvínský typ zbožnosti

Křesťan je podle kalvínského typu zbožnosti povolán k:

- Usilovné práci
- Poctivému chování vůči druhým
- Zachování pravidel slušnosti
- Dodržování závazků
- Odmítání rozmařilého života
- Rozumné neplýtvavé spotřebě

Teorie přirozeného práva a společenské smlouvy

- T. Hobbes (1588 – 1679)
- J. Locke (1632 – 1704)
- J. J. Rousseau (1711 – 1776)

T. Hobbes (1588 – 1679)

V oblasti etického myšlení řeší tyto problémy:

- Přírodní filozofie a etika
 - přirozená práva a přirozené zákony
 - otázka zachování lidského života
 - morální závaznost přirozených zákonů
- Teorie povinnosti v rámci občanské společnosti
 - vznik politické a občanské společnosti
 - svědomí občana

J. Locke (1632 – 1704)

Základní témata jimiž se zabývá v rámci etického myšlení:

- Člověk jako racionální bytost
- Koncepce svobody, rozumná svoboda
- Mravnost, náboženství a politika (jejich vzájemný vztah a role tolerance)
- Klíčové otázky výchovy člověka

J. J. Rousseau (1712 – 1778)

Klíčové problémy jeho etického myšlení:

- Lidská přirozenost, svoboda, vášně
- Vztah vědy a náboženství
- Společenská smlouva, vztah ekonomiky a etiky

Spravedlnost a pravda jsou prvořadě lidské povinnosti. **Láska k člověku, vlasti** je významný cit.

Svoboda je nezbytná součást lidské přirozenosti. Svoboda je nejdůležitější lidská schopnost. Rousseau definoval dva druhy **nerovnosti**:

- Přirozená nerovnost,
- Mravní nerovnost, která je vázána na souhlas jednotlivce.

Společenskou smlouvou došlo ke ztrátě přirozené svobody, avšak zároveň došlo k získání občanské svobody

Přirozené právo a jeho víra v hodnoty

Ke konceptu přirozeného práva patří i víra v hodnoty. V tomto kontextu si můžeme položit celou řadu otázek:

- Náleží k evropským hodnotám hledání pravdy?
- Je pravda etickou (morální) kategorií?
- Je povinen jednotlivec hledat pravdu.
- Patří do hodnotové oblasti koncept přirozeného práva?
- Jsou hodnoty zástupnými faktory, nebo skutečnými mravně uchopitelnými fenomény, které mohou měnit podstatu věcí?
- Může hodnota (kulturní a etická) chápaná jako „nálepka“ bránit kritickému myšlení?

Etika moral sense

- Anthony Ashley Cooper, earl of Shaftesbury (1671 – 1713)
- Francis Hutcheson (1694 – 1747)
- Joseph Butler (1692 – 1752)
- Bernard de Mandeville (1670 – 1733)
- David Hume (1711 – 1776)
- Adam Smith (1723 – 1790)

Anthony Ashley Cooper, earl of Shaftesbury (1671 – 1713)

Dílo:

Charakteristiky lidí, mravů, názorů a epoch (1711)

List o entuziasmu (1708)

Moralisté (1709)

Jeho etická koncepce vychází z filozofických kořenů novoplatónského a renesančního myšlení, do centra zájmu se dostává člověk jako tvůrce dobra, krásy a dalších etických hodnot

Zabývá se i otázkami:

- Morálního smyslu a hodnocení,
- Autonomie etiky,
- Společenskými souvislostmi morálky.

Francis Hutcheson

(1694 – 1747)

Dílo:

Eseje o kráse, řádu a harmonii (1725)

Eseje o přírodě a usměrňování vášní a afektů (1728)

Kompendium principů morální filozofie (1742)

Ve své morální filozofii se zabýval především:

- Neredukovatelností morálního smyslu života,
- Mravní dokonalostí (význam dobré vůle),
- Morálním optimismem.

Adam Smith (1723 – 1790)

Významný ekonom a morální filozof

Dílo:

Teorie mravních citů (1759)

Pojednání o podstatě a původu bohatství národů (1776)

Adam Smith zdůrazňoval, kromě **neviditelné ruky trhu**, také nutnost **sounáležitosti** a péče o ty, kteří se ocitají na okraji hospodářského dění, tj. těch kteří vyžadují naši **sympatii a účast**.

Smith pochopil, že pokud se ponechá hospodářství samo sobě, bude třeba defekty tohoto valícího stroje korigovat. Šlo mu zejména o **chybějící sentiment**, tj. sympatii a soucit se slabšími účastníky soutěže.

Spontaneita a neomezená svoboda trhu může mít i negativní dopady.

Korektiv hospodářského tržního mechanismu přichází z vnějšku ze sféry **práva a mravnosti**, rodí se z citu solidarity.

Přínosy tzv. transformačního myšlení

Do éry transformačního období řadíme: protestantskou etiku, koncept přirozeného práva a teorii mravních citů.

Základní přínosy „transformačních“ idejí:

- Klíčový význam individua,
- Priorita (svobodného) řádu/pořádku, jež přesahuje individuální myšlení

Etika zlatého pravidla

- Zlaté pravidlo morálky – vše co chceš, aby jiní činili tobě, čiň i ty jim
- Tři vývojové stupně zlatého pravidla
 - první stupeň trestal špatné (zlé) jednání
 - druhý stupeň – tzv. princip tália
 - třetí stupeň představuje dobré jednání vůči druhému

Etika ctnosti - 1

- Ctnosti založené **na rozumu**
- Ctnosti založené **na vůli** (etické ctnosti)
- Základem etiky ctnosti je soulad **mezi ctností a štěstím**
- Ve starověku různé koncepty ctností:
 - Platón – moudrost, statečnost, rozvážnost, spravedlnost
 - Aristoteles – dvě skupiny ctností mravní a rozumové

Etika ctnosti - 2

- **Křesťanské ctnosti** – víra, naděje a láska
- **Občanské ctnosti**, jsou formulovány v 19. století – pořádek, usilovnost, čistota, spolehlivost apod. postupně se však do popředí zájmu v politice vedle spravedlnosti dostává i svoboda

Etika povinnosti

- **Immanuel Kant (1724 – 1804)**

- **Kategorický imperativ**

první pravidlo – jednej tak, aby maxima tvé vůle byla vždy v souladu s principem všeobecného zákonodárství

druhé pravidlo – jednej tak, abys lidskost v sobě a v osobě dalšího používal vždy jako účel a nikdy jako prostředek

Etika utilitarismu

- Předchůdci Etikuros – hedonismus
- J. Bentham (1748 – 1832)
- J. St. Mill (1806 – 1886)
- O. Höffe

Soudobý utilitarismus

Nejvyšší mravní princip je založen na:

- **Principu konsekvence** – základem je úmysl
- **Principu utility** – souhlas s možnými následky
- **Principu hedonismu** – dobro osobě je štěstí, radost, rozkoš
- **Principu sociálním** – nehledáme osobní štěstí, ale štěstí pro všechny

Etika odpovědnosti

- Max Weber (1864 – 1920)
- Hans Jonas (1903 – 1993)
- Karl-Otto Apel (1922)
- Emmanuel Levinas (1906 – 1995)
- Hans Küng (1928)

Carl Emil Maximilián Weber

(1864 – 1920)

Dílo:

Protestantská etika a duch kapitalismu (1904/1905)

Ve výkladu etických problémů se orientuje především na:

- Vztah individuálního a společenského (sociálního) jednání – princip humanity, sociální princip;
- Poznání a porozumění jednání, prostřednictvím poznání subjektivního smyslu a otázka jeho interpretace;
- Ideální typy (ideální typ je myšlenkovým spekulativním obrazem, který sám o sobě v realitě neexistuje), ideální typ podle Webera nemá nic společného s normami, nemá nic společného s hodnocením ani odměňováním. Ideální typy umožňují zaměřit při interpretaci subjektivismu a zaručují hodnotovou neutralitu.

M. Weber

- Racionalita a typy racionality;
- Soustředění se na člověka a na výkon, ke kterému je člověk povolán – přijetí závazků, plynoucích z výkonu povolání je aktem uvědomování si etických hodnot, norem, ale i maxim dané činnosti. Na vzniku kapitalistické kultury a etiky se nepodílí jen podnikatelé, ale i jejich zaměstnanci;
- Univerzalita etiky a jejich přesvědčení;
- Od etiky odpovědnosti odděluje **etiku úmyslu**;
- Mezi klíčové prvky etiky odpovědnosti patří – kdo je zodpovědný, komu jsme zodpovědní, za co jsme zodpovědní a kritérium hodnocení odpovědnosti.

Současná etika odpovědnosti

V návaznosti na Maxe Webera myšlení v 70. letech 20. století reflektuje zejména rozvoj **vědy a techniky**. Dochází ke zmapování **nebezpečí a hrozeb**, které z tohoto rozvoje vyplývají a zároveň jsou těžko odhadnutelné, např. ekologické katastrofy, jaderná válka apod. Dochází k většímu zájmu o **globální dimenzi světa**, např. hledání světového étosu (H. Küng).

Etika spravedlnosti

- John Rawls (1921 – 2002), Teorie spravedlnosti (1971)
- Robert Nozick (1938 – 2002)
- Charles Taylor (1931)
- Axel Honneth (1949)

Etika spravedlnosti

Pod pojmem spravedlnost chápeme schopnost poskytnout lidem to co jim náleží.

Spravedlnost je spojena se dvěma principy:

- Rovností,
- Respektování zákonů.

Existencialistická etika

- S. Kirkegard
- J.P. Sartre,
- G. Marcel
- M. Buber

Zastává názor, že převzít odpovědnost za svoji existenci je dobro.

Vztah etiky a ekonomie

- Etika v porovnání s ekonomikou bývá považována za stálou, ale opak je pravdou, jedná se o dynamickou vědní disciplínu
- Základ etiky spočívá v základní etické otázce
- Ekonomie má k etice tradiční vztah (některé ekonomické teorie mají etické zdroje)
- Ekonomii nelze chápat jako mravně sterilní vědní disciplínu

Dvourozměrnost základní etické otázky

- Etika neznamená jenom pro vždy něco daného, naopak nás nutí a vybízí se ptát po:
 - dobru a zlu
 - spravedlnosti
- Předpokladem řešení základních etických otázek je **autonomie člověka**, tj. jeho **svoboda**.

Etika a svědomí

- Etika jako vědomý a reflektující vztah k základní etické otázce **svědomí neuklidňuje**. Ukazuje spíše svědomí v neklidu a to právě v neustálém **vybízení a tázání**. Etika je a zůstává úkolem bez konce, otázkou na kterou nelze nikdy nalézt definitivní odpověď
- Svědomí je **vnitřní hlas**, výčitky svědomí, svědomí jako kritérium rozhodování

Základní aspekty etiky

- Individuální aspekt (já – já sám)
- Personální aspekt (já – ty/vy)
- Ekologický aspekt (já/my – ono)

Vztah etiky a ekonomie

- Koncepce „neviditelné ruky trhu“ od A. Smitha
- Koncepce „přirozeného práva“ (návaznost na přirozený řád a společenskou smlouvu)
- Koncept „mrvních citů“
- Model „homo economicus“ (poprvé s tímto modelem přichází neoklasická ekonomie)

Koncepce „neviditelné ruky trhu“

- Koncepce „**neviditelné ruky trhu**“ říká, že jednotlivec, který má na zřeteli pouze svůj vlastní prospěch je veden neviditelnou rukou trhu k výsledku, který nebyl součástí jeho záměru
- Uvedený koncept je třeba odlišit od „**doktríny laissez – faire**“, která říká, že ekonomické záležitosti společnosti jsou nejlépe spravovány samotnými jednotlivci a bez zasahování nějaké kolektivní autority (základ ekonomického liberalismu)

Koncepce „přirozeného práva“

- Ekonomie jako systém přirozené harmonie, tj. **přirozeného řádu** (v současnosti nahrazen svobodným řádem);
- Filozofie **společenské smlouvy**, základy se zrodily v éře T. Hobbesa a J. Locka
- Základní **přirozená práva**:
 - právo na život
 - právo na svobodu (autonomie člověka)
 - právo na vlastnictví (východisko v právu držby)

Koncept mravních citů

- Sympatie a pocit spravedlnosti – základ jednání a chování
- Dobrovolné podřízení se pravidlům etiky
- Stát je garantem spravedlnosti
- Ve státě vládne ekonomická a politická konkurence – demokratický princip

Model „homo economicus“

Model homo economicus **maximalizuje vlastní zájem** a rozhodnutí je výsledkem **racionálního jednání**, ale také:

- Jednání směřuje k maximalizaci zisku
- Důležité informace k rozhodování jsou k dispozici
- Lidské jednání dokážeme ovládnout a odhadnout (naplánovat)

Současná ekonomická teorie

- hlavní proud

Nová neoklasická ekonomie:

- ekonomie orientovaná na stranu nabídky
- monetární ekonomie (monetarismus, neomerkantilismus)
- ekonomie racionálních očekávání.

Současná ekonomická teorie - další směry

- Postkeynesiánství a neokeynesiánství;
- Nová institucionální ekonomie
- Komparativismus

II. Nástroje a metody etiky v podnikání (aplikovaná etika)

Obsah:

II. Nástroje a metody etiky v podnikání (aplikovaná etika)

6. Etika (metodologie) a podniková kultura a manažerská etika
7. Etický kodex a metodika jeho výstavby
8. Etický a sociální audit a moderní nástroje etického řízení
9. Podniková kultura
10. Kulturní a etické cíle Corporate Governance
11. Teorie zájmových skupin
12. CSR jako významný faktor konkurence-schopnosti podniku

**Etika (metodologie)
a podniková kultura,
manažerská etika**

Základní přístupy k etice

Morálka i etika nejsou zcela založeny na objektivních datech, jsou výpovědi subjektivní povahy, reflektují určitý světový názor a jeho filozofickou orientaci

Členění přístupů (metodologických) v etice:

- **Deskriptivní etika** – popis hodnot, mravních rozhodnutí a dané situace,
- **Normativní etika** – zkoumá normy, kterými se rozhodnutí řídí,
- **Metaetika** – zkoumá jazyk morálky,
- **Aplikovaná etika** – je zaměřena na vztah rozhodnutí ke konkrétní situaci.

Nebezpečí v etice

- Moralizování
- Ztotožnění etika a etikety
- Nectnosti (zlo) se k nám plíží pod rouškou ctností (dobra)

Co ovlivňuje etické rozhodování jednotlivce?

- **Vlastní vrozené dispozice** (pudy a sklony),
- **Socializační proces** (výchova, vzdělání, životní zkušenosti),
- **Konkrétní situace.**

Etické hledisko v rozhodovacím procesu vytváří podmínky pro spravedlivější, ale i kvalifikovanější rozhodnutí.

Teoretické platformy reflexe vztahu etiky a podnikání

- Moderní etika – hlavní proud
- Radikální modernizace
- Postmoderní etika

Moderní etika

- Je racionální(od osvícenectví),
- Je vázána na humanitu,
- Je orientována deontologicky,
- Hledá střední cestu mezi morálním absolutismem (demagogií) a morálním relativismem (skepticismem),
- V současnosti je spojena s bouřlivým rozvojem aplikovaných etik.

Radikální modernizace, kritická reakce na moderní etiku

- Vztah ke komunitě,
- Důraz na vědecké poznání,
- Skepticismus,
- Nezáujatost.

Postmoderní etika, alternativa moderní etiky

- Zpochybnění některých hodnot – např. pravda a láska je pokrytectvím,
- Žádná kultura není vyšší a nižší,
- Odmítá industriální společnosti masové spotřeby a konzumu,
- Iracionalita,
- Klíčový význam mají ekologické aspekty.

Význam hodnot v moderní etice

Hodnoty jsou často definovány jako koncepty toho co je žádoucí a které ovlivňují naše rozhodovací chování. Hodnoty nejsou totéž co hodnoty chování. **Hodnoty jsou standardy toho, co je žádoucí, nezávisle na specifických situacích.** Mají velmi blízký vztah k **interním institucím**, zejména k **etickým pravidlům** (imperativní sebekontrola) a **zvykům** (spontánní dohled ostatních účastníků).

Hodnotová škála z pohledu filozofie a náboženských systémů

- Moudrost a vědění
- Odvaha
- Láska a lidskost
- Spravedlnost
- Střídmost
- Duchovnost a transcendence

(z pohledu filozofie a největších náboženských systémů)

Hodnotová škála hodnot každodenního života

- Pravda
- Štěstí
- Odvaha
- Naplnění
- Svoboda
- Mír
- Láska

(z pohledu filozofie života)

Hodnotová škála – zahrnující hodnoty ekonomické praxe

- Svoboda
- Spravedlnost
- Odpovědnost
- Důvěra
- Pokrok
- Prosperita
- Racionalita

Základní principy etiky v podnikání

- Princip „obecného dobra“ (obecného užitku)
- Princip „zlatého pravidla morálky“
- Princip povinnosti („Kantovský princip)
- Princip „osvíceného“ vlastního zájmu

Model etického rozhodování

- Identifikace relevantních fakt (dat)
- Identifikace etických problémů
- Identifikace hlavních aktérů
- Návrh možných alternativ
- Identifikace etického obsahu alternativ
- Identifikace praktických omezení
- Rozhodnutí a návrh opatření

Vymezení etické kompetentnosti

- Morální (etická) představivost
- Uspořádání priorit z pohledu etiky v podnikání (hospodářské etiky)
- Morální identifikace
- Tolerování odlišných morálních postojů
- Sjednocení kompetence odborné a morální
- Ujasnění si smyslu etické odpovědnosti

Morální postoje člověka

Postoje člověka k:

- Etickým hodnotám
- Mravnímu zákonu
- Principům etiky apod.

Postoj člověka

Postoj člověka zahrnuje tyto prvky:

- Poznávací
- Afektivní
- Konativní

Nesoulad mezi uvedenými konstitučními prvky postoje člověka je **příčinou nedůsledného morálního jednání a chování**

Psychologie hodnot

- V současnosti není **psychologie hodnot** samostatný obor ani škola v psychologii
- Psychologie hodnot součást jednotlivých teoretických škol v psychologii
- Etice v podnikání se nejvíce blíží teorie hodnot v rámci **psychologie chování** – neo-behaviorální psychologie

Kritéria členění hodnot

Podle nositele hodnoty

- Individuální
- Skupinové
- Univerzální

Podle původu hodnoty

- Individuální
- Institucionální

Kritéria členění hodnot

Podle podstaty hodnoty

- Normativní standardy chování
- Hodnoty směřující k naplnění existence

Pojem kultura

- Původní pojem AGRI – Cultura, spojen s **kultivací půdy**, zahrnoval pouze **hmotnou kulturu**
- **Oddělení hmotné a duchovní kultury** – počátek od Cicera, tento trend vyvrcholil v éře humanismu a **osvícenectví**
- Pojem kultura tak běžně označuje **tvůrčí aktivity lidí**

Pojem kultura

Kultura je celek tvořený souhrnem zásad, chápání hodnot a hodnotových žebříčků, vzorců chování a přístupů k zásadním otázkám života, které jsou sdíleny určitou skupinou jedinců a určují jejich chování a s jejichž pomocí je interpretováno chování jiných (*Spencer Oaty*).

Úrovně kultury

- Úroveň idejí a hodnot
- Úroveň kulturních vzorců
- Úroveň zvyklostí, tradic a rituálů
- Úroveň symbolů

Kulturní rozdíly

Kulturní okruhy:

- Čínský nebo konfuciánský
- Hinduistický
- Japonský
- Islámský
- Západní
- Latinskoamerický

Podle S. P. Huntingtona (střet civilizací)

Základní kulturní dimenze

- Individualismus vs. kolektivismus
- Ženské a mužské prvky
- Nejistota a očekávání
- Vztah k autoritám
- Dlouhodobá orientace a čas

Podle G. Höfsteda

Podniková kultura

Podniková a obchodní etika se často prosazuje prostřednictvím **podnikové kultury**, která je považována za konglomerovanou sféru. Podniková kultura je důležitou oblastí pro dosažení **integrity podnikového týmu** a tvoří základní bázi pro **modernizaci a inovace**.

Podniková kultura ovlivňuje – **soutěživost, svobodu a solidaritu**.

Prvky kultury

- Požadavky (hodnoty a ideje)
- Vzory (hrdinové)
- Znaky a symboly (jazyk)
- Konkrétní chování (situace)

Podniková kultura - funkce

- Sebepotvrzující (loajalita)
- Zajištění kontinuity (historie)
- Korekce individuálního chování (kulturní vzorce chování)
- Identifikační (loajalita)

Základní okruhy v kultuře

- Náboženský okruh
- Národní okruh (důležitý je vztah národní kultury a podnikové kultury)
- Okruhy jednotlivých sociálních celků , tříd a vrstev

Podniková kultura - vznik

- Přirozený
- **Implementovaný**
 - Cílem je implementovat všechny roviny podnikové kultury
 - Základem implementace je vytvoření silné podnikové kultury, tj. instalovat hodnoty, principy a pravidla, což je základní východisko pro vytvoření etické infrastruktury podniku
 - Podnikovou etiku propojit s organizační strukturou a využít osobní dispozice aktérů

Podniková kultura

Základní roviny:

- **Artefakty, resp. hodnoty** (vědomé a ovlivnitelné)
- **Sociální normy a standardy** (částečně vědomé a částečně ovlivnitelné)
- **Základní předpoklady** (nevědomé, přirozené)

Silná podniková kultura

- **Silná podniková kultura** je východiskem pro instalaci **etické infrastruktury podniku** (instituce).
- Základem silné podnikové kultury je dosažení **integrity a synergie** mezi:
 - podnikovými hodnotami a idejemi,
 - pravidly, resp. kulturními vzorci,
 - zvyklostmi, tradicemi a rituály,
 - hrdiny.

Silná podniková kultura

V silné podnikové kultuře jsou provázány základní prvky tržního hospodářství:

- **Férovost soutěže**, resp. konkurence,
- Hospodářská **svoboda**,
- Orientace na maximalizaci **zisku či jinou alternativu**,
- K dosažení zisku dochází takovým způsobem, který nevytváří překážky ostatním účastníkům trhu a jedná se tak o **eticky legitimní jednání**.

Organizační kultura

- **Vnitřní** – integrace – organizace
organizační klima:
 - podniková etika
 - organizační struktura
 - osobní charakteristiky
- **Vnější** – adaptace – trh – sociální sítě

Budování podnikové kultury ovlivňuje:

- **Manažerská etika,**
- Prosperita podniku,
- Etické působení v rámci okolí,
- Respektování kvantitativních, ale i kvalitativních vlastností podnikových jevů,
- Ambice a informační pozice managementu,
- Stabilita organizační struktury,
- Integrita managementu a právní formy,
- Integrovaný management

Morální rozvoj podniku

Konkretizace jednotlivých fází morálního rozvoje podniku:

- Amorální organizace
- Formálně právní organizace
- Společensky odpovědná organizace
- Eticky se rodící organizace
- Etická organizace

Manažerská etika

Manažerská etika je vyjádřením teoretické reflexe normativního a hodnotového řízení podnikatelského subjektu z pozice managementu.

Manažerská etika je považována za **profesní etiku**. Každá profesní etika vystupuje ve dvou rovinách:

- Individuální,
- Institucionalizované.

Manažerská etika

System manažerské etiky je založen na provázanosti těchto částí:

- Morálka,
- Kompetence,
- Aplikace.

Aplikace etiky v podnikání

Důvody, proč není **aplikace etiky v podnikání** spojena s dostatečnou **podporou a zájmem**:

- Nedostatečné povědomí o obsahu a významu etiky v podnikání.
- Obava, že etika zvyšuje náročnost managementu.
- Nestabilita a nesoulad v podnikání.
- Tlak na rychlé úspěch manažera.
- Manažeři nevěnují dostatečnou pozornost vedení lidí.

Etický kodex a metodika jeho výstavby

Regulace a samoregulace – 1.

Trh potřebuje ochranu (nedokonalá konkurence), kterou realizuje stát (vláda) formou **právní** (formální) **regulace**:

- prostřednictvím institucionálního a legislativního rámce (pravidla hry),
- administrativní regulace ekonomických procesů

Regulace a samoregulace – 2.

Právní regulace je doplněna **samoregulací** tj. mimoprávní, neformální regulací.

Samoregulace může být realizována prostřednictvím **etických kodexů**, specifikujících poslání, principy a hodnoty jimiž se daná instituce (podnik) řídí.

Vztah mezi objektem regulace a regulujícím subjektem

Klíčová otázka: Jak řešit konflikt zájmů (hodnot) mezi objektem regulace a regulujícím subjektem?

Existují dvě (krajní) možnosti:

- **konfrontační**, která je často charakterizována jako **regulace a vedení sporu**,
- **kooperační**, která je specifikována **vyjednáváním a pobídkou** (dialog mezi regulujícím a regulovaným a pobídka respektovat to co bylo dohodnuto), tato možnost poskytuje větší svobodu, ve funkčních a efektivních regulačních systémech je i účinnější

Dialog mezi regulujícím a regulovaným

Samoregulace vytváří platformu, kde je možné hledat postupy a pravidla jak **transponovat konfliktní situace v kooperaci**

Z etického hlediska je samoregulace významnější než právní regulace, protože znamená **převzetí větší odpovědnosti a větší angažovanost**

Etika a regulace

„Etika představuje jakýsi obecný rámec, který je tvořen principy, tradicemi, zvyky a pravidly daného ekonomického řádu a vůlí jedince řídit se jimi. Proto nemůže být nahrazena zákonem a ani žádnou regulací vynucena. Etika spoluvytváří důvěru a tím snižuje nejistotu a transakční náklady. Pokud se aktéři řídí etickými principy, je jejich jednání snáze předvídatelné.“

(Bohatá, M.: Základy hospodářské etiky, VŠE, Praha 1997, str. 62)

Etické kodexy a samoregulace

Etický kodex jako nástroj samoregulace by měl být:

- jednoduchý
- účinný
- přijatelně nákladný
- obecně akceptovatelný

Kodexy etiky

Nejpoužívanějším a nejstarším nástrojem etiky v podnikání jsou kodexy etiky. Pomáhají v každodenním rozhodování.

Druhy kodexů etiky:

- firemní krédo
- deklarace hodnot
- etický kodex

Struktura etického kodexu

- Preambule
- Vztah se zákazníky
- Vztah k vlastníkům
- Vztah k zaměstnancům
- Vztah s dodavateli
- Vztah v vládě a místním orgánům
- Vztahy s konkurencí
- Chování v případě převzetí nebo fúze
- Dodržování norem a jeho ověřování

Etický kodex - preambule

- Etické hodnoty trhu a podniku
- Principy etiky vztažené ke konkrétnímu podniku
- Zájmové skupiny vztahující se ke konkrétnímu podniku
- Pověst a dobré jméno podniku

Etický kodex – vztahy se zákazníky

- Čestnost, úcta a vstřícnost vůči zákazníkům
- Odpovědnost za produkované výrobky a služby – kvalita, trvanlivost a bezpečnost
- Vyhýbat se nepravdám, zatajování a přehánění při inzerci
- Etika poskytování záručních a pozáručních služeb
- Informace zákazníků se považují za důvěrné

Etický kodex – vztahy k akcionářům a jiným investorům

- Účetní zprávy jsou pravdivé, přesné a včasné
- Investorům poskytovat dlouhodobě atraktivní výnosy
- Otevřené informace pro akcionáře o obchodní politice a dosažených výsledcích
- Organizace dbá o zájmy svých akcionářů

Etický kodex – vztahy k zaměstnancům

- Vztahy k běžným zaměstnancům
- Vztahy ke klíčovým zaměstnancům – manažerům
- Etika hygieny práce
- Etika organizace práce
- Ochrana před diskriminací
- Dodržování lidských práv – efektivní komunikace

Etický audit – vztahy k vládě a místním orgánům

- Zohlednění zájmů širšího společenského okolí
- Životní prostředí
- Placení daní

Etický kodex – vztahy s dodavateli

- Vzájemná důvěra
- Organizace nikdy nezneužívání svého postavení na trhu
- Organizace se zavazuje platit dodavatelům včas
- Veškeré informace o vztazích organizace a jejich dodavatelů jsou pokládány za důvěrné

Etický kodex – vztahy s konkurencí

- Organizace se ke konkurenci chová čestně a rázně
- Nepoškozuje reputaci konkurentů
- Pravidla pro chování zaměstnanců ve vztahu ke konkurenci
- Organizace nepoužívá restriktivní obchodní praktiky

Etický kodex – ostatní otázky

- V etickém kodexu mohou být dále obsaženy:
 - otázky týkající se mezinárodních obchodních vztahů
 - chování v případě převzetí nebo fúze
 - dodržování norem a jeho ověřování

Operacionalizace etického kodexu

- Podpora a schválení etického kodexu
- Etický kodex se stává součástí strategických dokumentů firmy
- Uvedení kodexu do oběhu
- Reakce a připomínky na uvedení do oběhu
- Opětné ujištění vedení organizace, že kodex bude uplatňován důsledně
- Vynutitelnost
- Pravidelná kontrola
- Školení a výcvik
- Překlad
- Distribuce
- Každoroční zpráva

Přínosy etického kodexu

- Eliminace nežádoucích praktik
- Vytvoření příznivého prostředí pro zavádění změn a nových postupů
- Úspora transakčních a informačních nákladů
- Eliminace zájmových a hodnotových kolizí
- Vytvoření příznivého klimatu pro odhalování nelegálních praktik
- Řešení etických přestupků
- Řešení krizových situací

Další tradiční etické nástroje

Etické kodexy doplňují další tradiční nástroje:

- **etické vzory** (historické a současné)
- **vzdělávání a výcvik** (learning by doing, e-learning apod)

Různé přístupy k etickému vzdělávání

a) Vzdělávání

- učení praxí
- učení užíváním
- učení hledáním
- učení spoluprací

a) Výcvik

Etické vzory

- Vzory historické
- Vzory společenské – aktuální
- Vzory podnikatelů – aktuální
- Vzory v podniku

Etický a sociální audit a moderní nástroje etického řízení

Etický a sociální audit jako nástroj zkvalitnění řízení

Definice auditu

„Audit v obecném slova smyslu je prostředek, jímž jedna osoba ujišťuje druhou o kvalitě, podmínkách či stavu určité skutečnosti, kterou druhá osoba posuzovala.“

(Králíček, V.: Auditing, VŠE, Praha 1997)

Audit – klíčové principy

- Objektivnost,
- Účinnost,
- Zkvalitňování řízení.

Etický a sociální audit – základní orientace

- Kontrola řízení
- Transparentnost pro všechny skupiny participující na podnikání
- Analýza sociálního klimatu

Vývoj auditu

- Nejstarší zmínka o auditu je ze starověkého Říma, v této době byly prováděny kontroly v provinciích, na konci kontroly se kontrolovanému úředníkovi dostalo slyšení – auditu.
- Od 19. století byl audit spojován s kontrolou účtů a účetnictví, tj. finanční audit tak jak jej chápeme v současnosti

Vývoj sociálního auditu

- Sociální audit byl vztažen k **sociální odpovědnosti**, od 50. let 20. století se realizují první sociální audity, impulsem byla publikace H. R. Bowena „Social Responsibility of Businessman“
- Postupně se tento typ auditu rozvíjí a orientuje se nejen na **sociální dimenzi řízení a podnikání** (role manažera a podnikatele), ale i na **udržitelnost rozvoje**, „dobrý“ obchod, „dobré“ občanství apod.

Vývoj sociálního auditu

- Současný model je orientován na **tvorbu sociálního bohatství, tzv. sociálně enviromentální model**, který je orientován na sociální, lidské a ekologické hodnoty.
- Etickým otázkám je větší pozornost věnována v sociálním auditu až po skandálu Enronu, tj. po roce 2002. Po uvedené kauze převládl názor, že podnikání, které **ignoruje požadavky etiky v podnikání nemůže maximalizovat hodnotu pro vlastníka v dlouhodobém horizontu**.

Sociální audit – základní cíle

Sociální audit se tak zaměřuje na řešení těchto problémů:

- zaměstnanecká politika,
- finanční a ekonomický rozvoj,
- ekologická politika podniku,
- dobročinnost.

Etický a sociální audit

- Tento termín se do popředí zájmu dostává v anglo-americké oblasti na přelomu 80. a 90. let 20. století a dnes je obecně akceptován, jako jeden druh nefinančního auditu.
- V současnosti je to již etablovaný nástroj strategického řízení firmy a strategie podnikové politiky (vytváří se vztah: teorie – empirie – politika na úrovni firmy).
- Zvýšení transparentnosti.
- Kontrola moci.

Etický audit – základní cíle

V současnosti je součástí sociálního auditu etika, proto nový název **etický a sociální audit** – orientován na prověřování **etických hodnot v podnikání a etických principů ve firmě.**

Etický audit **nemohou nahradit** normy ISO 9000 a ISO 14000 ani výčet kritérií European Quality Award, které lze akceptovat jako inspiraci pro zaměření etického a sociálního auditu.

Přínos etického a sociálního auditu pro management

- Hodnotí naplňování jednotné „Corporate Strategy“ z hlediska hodnot a idejí
- Zjišťuje rozsah morálních konfliktů
- Analyzuje sociální klima v podniku a jeho okolí
- Vede ke zlepšení motivace zaměstnanců
- Vede k ozdravení mezilidských vztahů
- Snižuje stresovou zátěž zaměstnanců

Otázky spojené s etickým a sociálním auditem

- Terminologie
- Pozice etického auditora
- Kompetence auditora
- Nezávislost
- Kritéria
- Možnosti zneužití a únik informací

IMS a etický a sociální audit

Etický a sociální audit v rámci IMS napomáhá:

- instalování kvalitní a kompetentní etické infrastruktury podniku,
- uvědomění si podstaty člověka v podnikatelském procesu,
- specifikaci a rozlišení nejrůznějších etických hodnot,
- typologie ideálních a empirických hodnot.

Zavádění etického řízení prostřednictvím etického a sociálního auditu

- Rozlišení kvantitativních a kvalitativních stránek hodnot v podniku
- Typologie morálky zaměstnanců na bázi empirického výzkumu hodnot
- Výsledky auditu přispějí k tvorbě nebo zkvalitnění etického kodexu
- Odhalí se zastřené důsledky jednání

Psychologická stránka etického a sociálního auditu

- Psychické řízení lidské činnosti, jednání a pracovní chování,
- Psychologie rozhodování – ve vztahu řešení etických dilemat a problémů,
- Rámce užití psychologie v rámci auditu,
- Obsahová stránka – psychologie hodnot

Moderní nástroje etického řízení

Ředitel pro etiku

- Zejména ve velkých firmách je zřejmé, že ve vedení firmy by měla být osoba, která je zodpovědná za rozvoj etiky v podniku
- Ředitel pro etiku je zároveň jakýmsi zprostředkovatelem při řešení etických dilemat a problémů a všech otázek, které souvisí s etikou
- Ředitel pro etiku by měl být osobou důvěryhodnou a mít empatický vztah ke spoluzaměstnancům, měl by mít garantovanou nezávislost v rozhodování

Ombudsman pro etiku

- Jde o novou formu institucionalizace etiky, která se poměrně rychle rozšířila zejména v USA, ale i některých evropských státech
- Ombudsman pro etiku je osoba jmenovaná nejvyšším exekutivním orgánem firmy, mělo by jít o člověka s přirozenou autoritou, požívajícího u zaměstnanců všeobecnou úctu
- Ombudsman je nezávislá funkce, kterou by však měl vykonávat člověk, který je schopen obhájit svůj názor a odolávat různým tlakům

Komise pro etiku/Etický výbor/ Výbor pro etiku

- Je to kolektivní orgán vytvořený nejvyšším vedením podniku
- Úkolem komise/výboru je kontrolovat dodržování etického kodexu, posilovat etickou infrastrukturu podniku, řešit etické konflikty
- Navrhovat opatření na rozvoj etiky ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě
- Komise/výbor funguje jako nezávislá platforma, zasedají v ní nezávislí odborníci na etiku, pracuje pravidelně a systematicky, organizuje i pilotní projekty, které vedou k zavedení nových etických nástrojů a metod

Kulaté stoly o etice

- Je to forma vhodná pro podniky a organizace, které ještě nepřistoupily k realizaci žádného etického mechanismu a zároveň mají potřebu si vyjasnit některé problémy související s etikou v podnikání a manažerskou etikou
- Kulaté stoly by měly probíhat v demokratické a tolerantní atmosféře

Seminář o etice

- Je to jedna z bazických forem etického vzdělávání v moderním pojetí
- Organizují se jednorázově
- Je možné seminář rozdělit na pracovní skupiny
- Obecně cílem seminářů je poukázat na místo morálky v našem životě – přítomnost etických hodnot, principů a norem
- Řešení modelových případových studií, které se vztahují ke konkrétním situacím, které se mohou stát realitou
- Semináře by měli připravovat a vést odborníci na podnikovou a profesní etiku

Etický workshop

- Jedná se o moderní formu vzdělávání, která rozpracovává podrobněji jednotlivá témata
- Mají smysl jenom tehdy, jestliže se konají v otevřené atmosféře
- Jsou zaměřeny na specifické etické podnikové problémy, klíčová je otevřená diskuse o těchto problémech

Etické diskusní fórum

- Základní filozofií je heslo „učící se organizace“
- Diskuse o řešení konkrétních etických problémů
- Cílem je přijmout vhodné opatření k nápravě, na základě výběru z alternativních návrhů
- Konají se pravidelně

Horké linky

- Mohou být interní nebo externí
- Prostřednictvím horké linky se mohou zaměstnanci obrátit na institucionalizovaný etický orgán
- Interní horké linky plní funkci ochrany a podpory kritické loajality
- Základem je rozhovor a spontaneita
- Externí horké linky jsou součástí public relations

Etické bilancování

- V našich kulturních podmínkách s tímto nástrojem nemáme příliš zkušeností
- K bilancování se používají velice často společensky negativní zkušenosti podniku
- Hodnotí se činnost podniku z etického hlediska
- Někdy je prováděno i sociální a ekologické bilancování činnosti podniku

Osobní rozhovor o etice

- V rozhovoru se zkoumají morální pozice, postupuje se podle dotazníků
- Každý pracovník musí mít dostatečný prostor k vyjádření svého morálního postoje
- Rozhovory se vedou o jednotlivých pasážích etického kodexu, o výsledcích etického auditu, o konfliktech a atmosféře v pracovním kolektivu
- Rozhovor musí být veden kompetentně na profesionální úrovni

Podniková kultura

Hodnotová škála z pohledu filozofie a náboženských systémů

- Moudrost a vědění
- Odvaha
- Lásky a lidskost
- Spravedlnost
- Střídmost
- Duchovnost a transcendence

(z pohledu filozofie a největších náboženských systémů)

Hodnotová škála hodnot každodenního života

- Pravda
- Štěstí
- Odvaha
- Naplnění
- Svoboda
- Mír
- Láska

(z pohledu filozofie života)

Hodnotová škála – zahrnující hodnoty ekonomické praxe

- Svoboda
- Spravedlnost
- Odpovědnost
- Důvěra
- Pokrok
- Prosperita
- Racionalita

Základní principy etiky v podnikání

- Princip „obecného dobra“ (obecného užitku)
- Princip „zlatého pravidla morálky“
- Princip povinnosti („Kantovský princip)
- Princip „osvíceného“ vlastního zájmu

Model etického rozhodování

- Identifikace relevantních fakt (dat)
- Identifikace etických problémů
- Identifikace hlavních aktérů
- Návrh možných alternativ
- Identifikace etického obsahu alternativ
- Identifikace praktických omezení
- Rozhodnutí a návrh opatření

Vymezení etické kompetentnosti

- Morální (etická) představivost
- Uspořádání priorit z pohledu etiky v podnikání (hospodářské etiky)
- Morální identifikace
- Tolerování odlišných morálních postojů
- Sjednocení kompetence odborné a morální
- Ujasnění si smyslu etické odpovědnosti

Morální postoje člověka

Postoje člověka k:

- Etickým hodnotám
- Mravnímu zákonu
- Principům etiky apod.

Postoj člověka

Postoj člověka zahrnuje tyto prvky:

- Poznávací
- Afektivní
- Konativní

Nesoulad mezi uvedenými konstitučními prvky postoje člověka je **příčinou nedůsledného morálního jednání a chování**

Psychologie hodnot

- V současnosti není **psychologie hodnot** samostatný obor ani škola v psychologii
- Psychologie hodnot součást jednotlivých teoretických škol v psychologii
- Etice v podnikání se nejvíce blíží teorie hodnot v rámci **psychologie chování** – neo-behaviorální psychologie

Kritéria členění hodnot

Podle nositele hodnoty

- Individuální
- Skupinové
- Univerzální

Podle původu hodnoty

- Individuální
- Institucionální

Kritéria členění hodnot

Podle podstaty hodnoty

- Normativní standardy chování
- Hodnoty směřující k naplnění existence

Pojem kultura

- Původní pojem AGRI – Cultura, spojen s **kultivací půdy**, zahrnoval pouze **hmotnou kulturu**
- **Oddělení hmotné a duchovní kultury** – počátek od Cicera, tento trend vyvrcholil v éře humanismu a **osvícenectví**
- Pojem kultura tak běžně označuje **tvůrčí aktivity lidí**

Pojem kultura

Kultura je celek tvořený souhrnem zásad, chápání hodnot a hodnotových žebříčků, vzorců chování a přístupů k zásadním otázkám života, které jsou sdíleny určitou skupinou jedinců a určují jejich chování a s jejichž pomocí je interpretováno chování jiných (*Spencer Oaty*).

Úrovně kultury

- Úroveň idejí a hodnot
- Úroveň kulturních vzorců
- Úroveň zvyklostí, tradic a rituálů
- Úroveň symbolů

Kulturní rozdíly

Kulturní okruhy:

- Čínský nebo konfuciánský
- Hinduistický
- Japonský
- Islámský
- Západní
- Latinskoamerický

Podle S. P. Huntingtona (střet civilizací)

Základní kulturní dimenze

- Individualismus vs. kolektivismus
- Ženské a mužské prvky
- Nejistota a očekávání
- Vztah k autoritám
- Dlouhodobá orientace a čas

Podle G. Höfsteda

Podniková kultura

Podniková a obchodní etika se často prosazuje prostřednictvím **podnikové kultury**, která je považována za konglomerovanou sféru. Podniková kultura je důležitou oblastí pro dosažení **integrity podnikového týmu** a tvoří základní bázi pro **modernizaci a inovace**.

Podniková kultura ovlivňuje – **soutěživost, svobodu a solidaritu**.

Prvky kultury

- Požadavky (hodnoty a ideje)
- Vzory (hrdinové)
- Znaky a symboly (jazyk)
- Konkrétní chování (situace)

Podniková kultura - funkce

- Sebepotvrzující (loajalita)
- Zajištění kontinuity (historie)
- Korekce individuálního chování (kulturní vzorce chování)
- Identifikační (loajalita)

Základní okruhy v kultuře

- Náboženský okruh
- Národní okruh (důležitý je vztah národní kultury a podnikové kultury)
- Okruhy jednotlivých sociálních celků , tříd a vrstev

Podniková kultura - vznik

- Přirozený
- **Implementovaný**
 - Cílem je implementovat všechny roviny podnikové kultury
 - Základem implementace je vytvoření silné podnikové kultury, tj. instalovat hodnoty, principy a pravidla, což je základní východisko pro vytvoření etické infrastruktury podniku
 - Podnikovou etiku propojit s organizační strukturou a využít osobní dispozice aktérů

Podniková kultura

Základní roviny:

- Artefakty, resp. hodnoty (vědomé a ovlivnitelné)
- Sociální normy a standardy (částečně vědomé a částečně ovlivnitelné)
- Základní předpoklady (nevědomé, přirozené)

Organizační kultura

- **Vnitřní** – integrace – organizace
organizační klima:
 - podniková etika
 - organizační struktura
 - osobní charakteristiky
- **Vnější** – adaptace – trh – sociální sítě

Kulturní a etické cíle Corporate Governance

Proč by se podnik měl chovat eticky? – 1.

- Protože je to v jeho **zájmu**, vytváří tím pozitivní klima a motivuje tím výkonnost zaměstnanců
- Mravnost je obecným zájmem celé společnosti, etika **snižuje náklady sociálních neúspěchů** a zároveň **snižuje náklady na donucovací aparát**
- Každý podnikatelský subjekt **očekává etické chování** ostatních účastníků trhu

Proč by se podnik měl chovat eticky? – 2.

- Je považováno za **nemorální jednostranně odstoupit od smlouvy** a přitom očekávat, že ostatní budou smlouvu dodržovat
- Je **amorální „skrytě“** porušovat etická pravidla
- Jakékoliv porušování morálních pravidel podnikatelskými subjekty **devastuje prostředí nebytné pro podnikání**

Metody etického řízení

Metody etického řízení berou v úvahu

povahu podnikatelského procesu a cíl podnikání, tj. **zisk**

Tradiční metody:

- Dialog
- Konsensus

Moderní metody:

- **Corporate Governance**
- Teorie zájmových skupin (stakeholders)
- Společenská odpovědnost podniku (CSR)
- Integrované manažerské systémy

Metoda dialogu – 1.

- Obě strany dialogu musí být **racionální**, schopné přijímat a podávat důvody jednání a rozpoznávat rozdíl mezi důvody dobrými a špatnými, pravdivými a nepravdivými důkazy
- Obě strany musí být **svobodné**, tj. schopné volit, **jednat záměrně** při sledování svých cílů a brát na sebe **odpovědnost** za výsledky jednání

Metoda dialogu – 2.

- Každá strana musí **usilovat o souhlas** druhých a být připravena dělat **ústupky**, aby dosáhla **shody, souhlasu**
- Každá strana musí být přijímána jako **suverénní činitel** ve věcech, které se dotýkají samotné její existence jako svobodně jednajícího činitele
- Každá strana musí chápat a **přijímat závazek**, např. dodržovat smlouvy

Základní principy praktického uvažování, tzv. zdravého rozumu

- To co je přičteno jednomu člověku k dobru nebo ke zlu, bude za stejných okolností přičteno k dobru nebo ke zlu i jinému – **rovnost přístupů**
- Je třeba **respektovat práva**
- Je třeba **plnit závazky**
- Je třeba **ctít dohody**
- Spory je třeba rozhodovat **racionální argumentací**, nikoliv silou
- Lidé kteří nerespektují práva jiných, pozbývají svých vlastních práv

Metoda konsensu

- Předpokládá přesné stanovení **práv, odpovědností a povinností**
- Sledování **shody** v dialogu
- Koncept **nestranného pozorovatele**

Tato metoda navazuje na metodu **racionálního dialogu**, morálka má funkci **životního vodítka**.

Corporate Governance - definice

- Corporate Governance znamená **řízení a správa korporací**, zejména akciových společností
- „Řízení a správa společností zahrnuje soubor vztahů mezi managementem, správními orgány, akcionáři a dalšími zájmovými skupinami.“ (OECD principles of corporate governance)
- V širším slova smyslu jsou to struktury, procesy, kultury a systémy, které zajišťují úspěšné fungování organizací. (Kensey, Thompson, Wright; 1997)

Corporate governance – základní modely

- **Model anglo-americký, resp. model finanční,** efektivně fungující trhy kapitálu poskytují účinné omezení manažerských rozhodnutí a zároveň hlasovací práva akcionářů by měla garantovat využití zdrojů podniku za účelem **maximalizace hodnoty pro akcionáře**
- **Model euro-asijský,** který spojuje tradiční teorii správcovství a teorii zájmových skupin, cílem je dosažení maximálních efektů pro skupiny bezprostředně participující na podnikání

Corporate Governance - cíle

- Organizačně – právní
- Finančně – ekonomické
- **Kulturně – etické**

Kulturně – etické cíle CG

Kulturně - etické cíle CG vychází z konceptu efektivní správy podniku, která bezprostředně souvisí s **udržitelným rozvojem podniku**

Kulturně – etické cíle CG souvisí s cílem harmonizace **strategie podniku se základními hodnotami podniku** což napomáhá k úspěšnosti podniku na trhu

Zvyšuje se reputace podniku na trhu, čím se spoří náklady, zejména transakční a informační

Základní hodnoty CG

- **Autorita** – mocenská a přirozená
- **Důvěra** – důvěryhodnost podniku, obchodního jména
- **Kontrolovatelnost** – interní audit, odpovědnost podniku ze zákona
- **Transparentnost** – tzv. koncept „skleněného nebo alabastrového podniku“

Doporučení pro implementaci udržitelného rozvoje

- Začlenit podmínky **udržitelnosti do podnikové vize**
- Vytvořit strategii, jejímž základem je **udržitelnost**
- Implementujte udržitelnost rozvoje do všech oblastí činnosti podniku
- Co říkáte, také dělejte
- Vytvořte **speciální útvar pro udržitelnost**
- Stanovte **pevná pravidla**
- Oslovte i okolí podniku
- Využijte sílu lidí
- Zapojte se do **činnosti sítí**, včetně sociálních
- Samotný reporting nestačí

Teorie zájmových skupin

Teorie zájmových skupin (stakeholders)

Výraz „stockholders“ znamená akcionář, podílník, jde o klíčový pojem v rámci akcionářské teorie, která zdůrazňuje odpovědnost podniku vůči vlastníkům.

Výraz „stakeholders“ znamená označení pro skupiny jednotlivců, které mají na činnost podniku nějaký zájem, tato koncepce hovoří o odpovědnosti podniku jako samostatné rovině odpovědnosti

Podnikání - charakteristika

- Cílevědomá činnost
- Iniciativní a kreativní přístup
- Organizování a řízení transformačních a změnových procesů
- Praktický přínos - přidaná hodnota a užitek
- Nejistota, riziko, morální hazard
- Opakovaný proces

Podnikání - definice

„Podnikání je proces vytváření čehosi jiného čemuž náleží hodnota prostřednictvím vynakládání potřebného času a úsilí, přebírání doprovodných finančních, psychologických a společenských rizik a získávání výsledné hodnoty v podobě peněžního a osobního uspokojení“

(Hisrich, r.d. – Perets, M.P.: Založení nového podniku, Victoria Publishing, Praha 1998)

Podnikání

ekonomické a právní pojetí

- Ekonomické pojetí – podnikání je zapojení ekonomických zdrojů a jejich aktivit tak, aby se zvýšila jejich původní hodnota. Je to dynamický proces vytváření přidané hodnoty.
- Právní pojetí – podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem, vlaním jménem a na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku.

Podnik - definice

„Podnik je prvkem lidské společnosti a nejen součástí hospodářského systému. Jeho základní funkcí je výroba statků a poskytování služeb, čímž vytváří pracovní místa a rozděljuje příjmy a platí daně. Z toho důvodu je součástí lidské společnosti.“

(Úřední věstník HV EU C 286, 17/11/2005, s. 0012 – 0019)

Zisk – hlavní cíl podniku

Podnik by měl jako svůj cíl mít provádění podnikatelských aktivit, které mají na zřeteli:

- Zvyšování (maximalizaci) zisku
- Výnosy podílníků

I v případě, že výnosy podílníků nejsou podnik sleduje:

- Povinnosti dané zákonem
- Může přihlížet k etickým hodnotám a principům
- Může věnovat přiměřené množství prostředků na humanitární a filantropické účely

Definice zisku

Zisk se definuje jako rozdíl mezi celkovými náklady a celkovými příjmy za určité časové období.

Ekonomický zisk tak zahrnuje:

- Výnos z činnosti podnikatele
- Výnos z vlastního kapitálu
- Rizikový příplatek

Funkce zisku

- Motivační
- Řídící
- Financování investic
- Ovlivňování zaměstnanosti

Zisk z hlediska etiky

Etika sleduje:

- Použití zisku (např. spravedlivé rozdělení)
- Tvorbu zisku (odsouzení neetických aktivit, např. dětské práce, porušování lidských práv)

Základní zájmové skupiny

- Zákazníci
- Zaměstnanci
- Vlastníci
- Dodavatelé
- Stát a veřejná správa
- Místní komunita

Strategie zájmových skupin

- Ofenzivní – základem jsou lepší, kvalitnější rozvojové záměry
- Neutrální – rozvojové záměry jsou vytyčovány na stejné úrovni
- Defenzivní – rozvojové záměry jsou stanoveny na nižší úrovni než záměry jiných participujících subjektů

Strategie pro řízení vztahů s participujícími subjekty

Strategie podle potenciálu participujících subjektů:

- relativní síla participujících subjektů
- potenciál pro spolupráci s podnikem
- potenciál hrozby pro podnik

Strategie podle typu participujících subjektů:

- schopnost participujícího subjektu tvorby koalice s podnikem
- závažnost potenciálu hrozby participujícího subjektu pro podnik

Strategie podle potenciálu

- Ofenzivní strategie
- Defenzivní strategie
- Proměnlivá strategie
- Setrvačná strategie

Strategie podle typů

- Strategie spolupráce
- Strategie obrany
- Strategie upevnění
- Strategie monitorování

Zapojení participujících subjektů

- Zlepšování – přispívají k tvorbě návrhů na zlepšení
- Plánování – přispívají k porozumění dopadů udržitelného rozvoje
- Hodnocení – přispívají k monitorování a reportování firemního výkonu (např. reporty CSR)
- Provedení – přispívají k uskutečnění nadstandardních závazků a slibů

CSR jako významný faktor konkurenceschopnosti podniku

Společenská odpovědnost podniku (CSR) v praxi

Někdy se podniky a další instituce domnívají, že CSR představuje pouze charitu nebo jednorázovou pomoc zaměstnancům. Podstatu CSR charakterizují tyto dva faktory:

- Životaschopná metoda etického řízení obsahuje naplnění ve **třech základních oblastech** zároveň – ekonomické, sociální a environmentální
- Nezbytné však je **zahrnutí podnikových přínosů mezi principy fungování CSR**

Cíle CSR

- orientace na **monitorování a hodnocení**,
- aktivizace **odpovědnosti**,
- vztah **udržitelného rozvoje a kvality života**,
ale i vlády práva

Definice CSR

- „CSR jako dobrovolné integrování sociálních a ekologických hledisek do každodenních firemních operací a interakcí firemními stakeholdery“ (Trnková, 2004, Společenská odpovědnost firem, Putnová, Seknička, Uhlář, 2007, Etické řízení ve firmě)

Definice CSR

- „CSR představuje komplex činností, které souvisejí s dodržováním povinných norem, které mají napomoci k odstraňování negativních dopadů způsobených působením firmy. Kromě toho také zahrnuje veřejně prospěšné působení firmy.“ (Boukal, Vávrová, 2006, Společenská zodpovědnost firem)

Definice CSR

- „CSR je postavena na třech pilířích – ekonomickém, sociálním a environmentálním.“ (Dušková, Soukupová, 2006, Legitimní a zasloužená reputace firmy)

Odpovědnost - etická hodnota

Nejvíce nás zajímá odpovědnost etická, morální.

„... **jednající člověk** musí odpovídat za svůj čin: je považován za odpovědného, za jeho důsledky a případně za ně má ručit.“ (H. Jonas)

V etice v podnikání tak rozlišujeme –
odpovědnost podnikatele, odpovědnost podniku, odpovědnost vlastníků apod.

Odpovědnost a svoboda

„Svoboda neznamená jen právo, ale i odpovědnost ...“ (E. Kohák)

Předpokladem odpovědnosti je autonomie, tj. svoboda člověka.

Odpovědnost (právní) tak můžeme vnímat jako sekundární právní povinnost vznikající právnímu subjektu, který poruší primární právní povinnost vyplývající ze zákona nebo ze smlouvy.

Odpovědnost a důvěra

Odpovědnost a důvěra jsou dvě klíčové hodnoty vztahující se k trhu a k tržní ekonomice. Tržní ekonomika je založena obecně na **smluvních vztazích** – nelze si je představit bez důvěry a odpovědnosti.

Jakýkoliv **konsensus** nelze realizovat aniž by byl založen na:

- Podmíněné důvěře,
- Odpovědnosti zúčastněných stran.

Odpovědnost - členění

- Odpovědnost ekonomická
- Odpovědnost právní
- **Odpovědnost etická**
- Odpovědnost sociální
- Odpovědnost ekologická
- Odpovědnost politická
- Odpovědnost za dobrovolnost, resp. filantropická odpovědnost

Základy CSR

- **Ekonomická odpovědnost** (etický kodex, zásady CG OECD, transparentnost jednání, trvalý dialog, protikorupční politika, ochrana duševního vlastnictví apod.)
- **Sociální odpovědnost** (rozvoj lidského a sociálního kapitálu, dodržování lidských práv apod.)
- **Ekologická odpovědnost** (ochrana životního prostředí a přírodních zdrojů apod.)

CSR – obecné východisko

- „triple bottom line“ koncepce People – Planet – Profit, tzv. 3 P (vztah mezi lidmi – planetou – ziskem znamená širší pohled na konkurenceschopnost podniku a ekonomický rozvoj a růst) – základ environmentálního a společenského přístupu.

Typologie faktorů konkurenceschopnosti podniku

- Ekonomické, finanční a marketingové faktory – tradiční korporátní hodnoty
- Faktory kvality aktivity – inovace, znalosti, vědomosti, vzdělání, informace apod.
- Faktory kulturně-etické – zahrnují podnikovou kulturu a etické hodnoty důležité pro ekonomickou praxi

Odpovědnost jako faktor konkurenceschopnosti podniku

- Odpovědnost jako princip jednání – vztah k činu a činnostní stránce chování
- Odpovědnost jako proaktivní jednání – vztah reaktivity a pro-aktivity
- Odpovědnost ve vztahu k mravním citům a budoucnosti
- Společenská odpovědnost jako odpovědnost ve vztazích

CSR v ekonomické rovině

- Principy dobrého řízení firmy
- Etický kodex
- Transparentnost
- Ochrana duševního vlastnictví
- Vztahy s investory
- Dodavatelско-odběratelské vztahy
- Vztahy se zákazníky
- Kvalita a bezpečnost produktů a služeb

CSR v sociální rovině

- Firemní filantropie a firemní dobrovolnictví
- Zaměstnanecká politika
- Zdraví a bezpečnost zaměstnanců
- Vzdělání
- Zaměstnávání minoritních a ohrožených skupin obyvatelstva
- Rovnost žen a mužů
- Odmítnutí dětské práce
- Lidská práva

CSR v ekologické rovině

- Ekologická výroba, produkty a služby
- Ochrana přírodních zdrojů
- Investice do ekologických technologií
- Ekologická firemní politika
- Šetrné užívání energie a vody
- Odpadové hospodaření
- Ekologické dimenze dopravy, balení apod.
- Environmentální management

Související koncepty s CSR

- Corporate Citizenship (firemní občanství)
- Corporate Social Performance (společenský výkon)
- Socially responsible Investment (společensky odpovědné podnikání)

Měření CSR

- OECD Guidelines Multinacional Enterprises
- AA 1000 AccountAbility/Assurance Standard
- Social Audit Network
- ETHIBEL
- EFQM
- SA 8000
- ISO 26000, ISO 8000, ISO 9000, ISO 14000
- IASE 3000 apod.

Struktura normy ISO 26000

- Předmět normy
- Termíny a definice
- Normativní odkazy
- Principy CSR
- Vztah mezi CSR a Stakeholders
- Návod na stanovení základních bodů v CSR
- Návod na zavádění CSR

Podle čeho vybrat správnou metodiku měření CSR

- Podle velikosti podniku
- Podle odvětví podnikání
- Podle dostupnosti informací o jednotlivých oblastech CSR
- Podle lidských zdrojů

**III. Aplikované etiky
bezprostředně související s
etikou v podnikání**

Obsah:

III. Vybrané problémy související s etikou v podnikání

12. Personální etika

13. Profesní etika

14. Etika právnických profesí

15. Etika v účetnictví a v auditorské činnosti

Personální etika

Podniková kultura a personální práce

Pro personální práci je důležitá **specifikace funkcí podnikové kultury**:

1. Funkce **sebepotvrzující** – orientace na smysl činnosti
2. Funkce **zajištění kontinuity** – respektování vývojového procesu a tradic
3. Funkce **korekce individuálního jednání a chování** – vytváření vzorců společenského jednání (tyto vzorce by měly být vnímány, pochopeny a přijímány)
4. Funkce **identifikační** – odlišení jednotlivce od celku

V personální činnosti podniku má značný význam **loajalita zaměstnanců**, která vychází z harmonie **funkce sebepotvrzující a identifikační**

System personální práce

1. Podstata a cíle
2. Plánování a výběr
3. Rozvoj a hodnocení
4. Odměňování a ochrana
5. Zaměstnanecké vztahy
6. Perspektivy personálního managementu

Interpersonální humanita

Základ **ctít a respektovat** druhého

- Odmítnutí potlačování, ponižování podřízených
- Odpovědný přístup k vytváření personálních vztahů – vzájemný respekt, jehož základem je dialog
- Sebeprosazování versus altruistické obětování (egoismus versus altruismus)

Etika personální práce

Předmětem zájmu etiky personální práce je:

- Tolerance
- Důvěra
- Čestnost
- Otevřenost
- Spravedlivost
- Empatie
- Úcta k osobnosti

Tolerance

Tolerance, resp. snášenlivost je respekt k odlišnému přesvědčení a názoru:

- Odlišnosti jedinců či komunit je třeba se naučit vážit
- Multikulturální přístupy v řízení, organizaci a správě
- Otevřenost a pevnost vztahů uvnitř podniku

Důvěra

Klíčová hodnota trhu, klíč k ovlivnění výsledku podnikatelské činnosti a ke zvýšení konkurenceschopnosti podniku.

V současnosti je důvěra klíčový pojem globální ekonomiky.

Důvěra může být:

- Vysoká, vytváří dobré prostředí pro rozvoj silné podnikové kultury, homogenitu kolektivu, přirozenou autoritu řídicích pracovníků, inspirativní a inovativní prostředí
- Nízká, svědčí o nekompetentním jednání, zvyšuje náklady, je zdrojem nejistoty a rivality

Důvěra v podnikání

- Základ inovace a modernizace
- Posilování pravomocí
- Vysoké kvality produktů
- Komplementárních týmů

Typologie důvěry

- Důvěra v sebe samého – sebedůvěra, základem je princip důvěryhodnosti jako věrohodnost jednání a činů
- Důvěra v organizaci
- Důvěra v trh
- Důvěra v ekonomiku
- Důvěra ve společnost

Důvěra v organizaci

- Harmonizace zájmů
- Kontinuální změna
- Lepší spolupráce, partnerství
- Důvěra ve značku

Důvěra na trhu

Důvěra na trhu představuje oblast, kde si téměř každý člověk naprosto jasně uvědomuje a chápe význam důvěry. Klíčovým principem této důvěry je pověst.

Důvěra zákazníků, investorů a dalších subjektů je naprosto klíčová.

Pověst podniku, instituce na trhu – značka, dobré jméno apod.

Důvěra ve společnosti

Důvěra ve společnosti se týká vytváření hodnot určených pro druhé a pro společnost jako celek. Klíčovým principem je přispění a „tah kooperace“

Důvěru může podlamovat ve společnosti:

- Podezírání, resp. „stavění překážek“,
- Cynismus,
- Klientismus apod.

Stupně důvěry

- Žádná důvěra (daň z nedůvěry je nejvyšší))
- Velmi nízká důvěra
- Nízká důvěra
- Jednotlivé problémy týkající se důvěry
- Důvěra není problém
- Důvěra představuje zřejmou výhodu
- Světová úroveň důvěry (dividenda z důvěry je nejvyšší)

Krise důvěry v trh a ekonomiku

Odeznívající **finanční krize** je podle P. Krugmana, **krizí důvěry**, která souvisí se **ztrátou důvěry ve finanční trhy**, kterou vyvolaly finanční problémy podniků, bank a domácností.

Důsledky:

- Pokles hodnoty měny
- Zvýšení úrokových sazeb
- Ekonomický propad

Důsledné překonání krize je **spojeno s procesem obnovy důvěry**

Základní platformy v personální etice

Klíčovou platformou v personální etice jsou lidská práva.

Základní politický a sociální rámec pro postavení člověka jako pracovníka (zaměstnance) je zakotvený ve Všeobecné deklaraci lidských práv, přijaté dne 10. prosince 1948, zejména v článku 23.

Dalšími důležitými právními prameny jsou – Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, Občanský zákoník, Zákoník práce apod.

Klíčová práva v personální etice

- Právo na práci,
- Právo na shromažďování
- Právo na stávku
- Právo na spravedlivou mzdu a uspokojivé pracovní výsledky, důstojné pracovní podmínky

Diskriminace

Diskriminace je omezování nebo odnětí práv určité kategorii obyvatel z různých důvodů a tím vznikají nerovné podmínky.

Neetický charakter diskriminace spočívá v tom, že:

- Škodí jednotlivcům nebo skupinám,
- Porušuje princip úcty k člověku,
- Je nespravedlivá
- Je porušením základních lidských práv

Diskriminace v pracovních vztazích

- 1

- Diskriminace na základě rasy
- Diskriminace na základě pohlaví
- Diskriminace na základě státní příslušnosti
- Diskriminace na základě národnosti
- Diskriminace na základě věku
- Diskriminace na základě náboženského vyznání
- Diskriminace politických názorů

Diskriminace v pracovních vztazích

- 2

- Diskriminace na základě sexuální orientace
- Diskriminace na základě zdravotního stavu
- Diskriminace na základě vztahu
- Diskriminace na základě sociálního statusu

Právo na ochranu osobnosti

Právo na ochranu osobnosti chrání:

- Život
- Zdraví
- Občanskou čest
- Pověst
- Lidskou důstojnost
- Soukromí
- Rodinu
- Domov
- Korespondenci

Osoba má právo na ochranu:

- Osobní svobody
- Své podoby
- Pseudonymu
- Intimní sféry apod.

Profesní etika

Místo profesní etiky v mezilidských vztazích

Během svého produktivního života se každý člověk ocitne minimálně alespoň jednou v roli „**vykonavatele**“ nějaké profese. Kromě požadované odborné způsobilosti se od něho očekává, že během pracovního výkonu se bude chovat tak, jak je to **typické pro výkon toho daného povolání.**

Profesní etika umožňuje každému členu profesní skupiny se ve vztahu k sobě samému být jakýmsi prostředkem **sebekontroly, sebereflexe a samoregulace vlastního chování.**

Profesní etika – regulátor jednání a chování profesních skupin

Základem profesní etiky je **profesní étos**.

Pracovní činnost člověka je chápána jako neodnímatelná součást či atribut jeho individuálního života i života společnosti.

Každý jedinec má rozdílnou úroveň **znalostí, návyků a zručností**, cílem je získat fundovanou připravenost na výkon povolání, to je však pouze jedna strana mince, druhá spočívá **v jeho dobré pověsti a společenské potřebě**. Právě zájem o dobrou pověst povolání a jeho společenský přínos znovu přivedl k životu existenci profesních etik.

Vývoj profesní etiky

- Nejstarší profesní etikou je lékařská etika v podobě Hippokratovy přísahy
- Existence středověkých cechů si vynucovala přísné dodržování profesních etik jednotlivých řemesel a povolání
- V moderní etapě vývoje je jakákoliv ekonomická činnost včetně profesní činnosti v daném oboru je legálně regulována prostřednictvím zákonů. Jejich dodržování však přestavuje v rovině etické pouhé minimum. Důležité jsou profesní hodnoty.

Charakteristika profesní etiky

Profesní etika je aplikovanou etikou, která reflektuje etické aspekty pohledů a problémů vznikajících v rámci určitých povolání. Profesní etika se věnuje etickým normám a hodnotám a taktéž povinnosti jejich dodržování v určité profesi.

Hodnoty a principy profesní etiky se odvozují od obecné etiky, ale vyjadřují určitá specifika jednotlivých povolání

Charakteristika profesní etiky - 2

Obsah profesní etiky je odvozen od **povahy profese**. Jedním z hlavních cílů je zajistit kvalitní a odpovědný přístup subjektů **k výkonu profesní činnosti**. Jinými slovy jde o specifikaci určité profese **k společenskému poslání, cílům a funkci dané profese**. V řadě profesí se stalo dodržování etických požadavků věcí **profesní cti**.

Cíle profesního kodexu

- Zavázat příslušníka dané profese ke konání podle morálních norem, které se považují za součást zodpovědně vykonávané profese v oboru,
- Apelovat na profesní hrdost
- vést ke správně chápané solidaritě, obhajující důstojnost daného povolání

Hlavní funkce profesního kodexu

- Řídící
- Preventivní
- Výchovná
- Podpůrná
- Kreační
- Antistresující
- Informační

Typy etických profesních kodexů

- Aspirační kodex – vyjádření určitých ideálů, ke kterým by mělo směřovat chování určité profesní skupiny
- Výchovné kodexy – obsahují přesně vymezené pokyny pro jednotlivé profesní skupiny
- Regulační kodexy – obsahují poměrně detailní pravidla řízení profesního jednání a chování

Profesní etické hodnoty

- Tolerance
- Poctivost
- Pracovitost
- Zdvořilost
- Trpělivost
- Pravdomluvnost
- Sebeovládání
- Rozvážnost
- Obětavost
- Zodpovědnost apod.

Manažerská etika

Manažerská etika svým obsahem představuje profesní etiku řídících (vedoucích) pracovníků – **manažerů**. Její deficit v chování manažerů z hlediska perspektivy vážně ohrožuje stabilitu podnikatelského subjektu v tržním prostředí, tj. jeho konkurenceschopnost a udržitelnost rozvoje a růstu.

Manažerská etika je vyjádřením **normativního a hodnotového řízení podnikatelského subjektu** z pozice managementu. Manažerskou etiku můžeme reflektovat ve dvou rovinách:

- Individuální,
- Institucionalizované.

Individuální rovina manažerské etiky

V individuální rovině představuje manažerská etika integritu osobnostních etických hodnot a vlastností jednotlivce a zvnitřněných etických principů a hodnot, které jsou kladeny na výkon manažerské profese v hierarchickém systému řízení.

Z osobnostních morálních vlastností lze uvést např. odpovědnost, spravedlnost, obětavost, empatii, čestnost apod.

Institucionalizovaná rovina manažerské etiky

V institucionalizované rovině vystupuje manažerská etika jako cílevědomé stanovení etických pravidel, norem a východisek, které jsou z hlediska řízení (vedení) důležité pro daný objekt řízení.

Znaky profese

- Existence systematické teorie
- Profesní autorita
- Profesní asociace
- Profesní etika

(blíže viz Keller, J.: Úvod do sociologie, Slon, Praha 1992, str. 165 – 166)

Základní manažerské funkce

- Plánování
- Organizace
- Integrace
- Motivace
- Kontrola

Typy manažerů podle cování

- *„nehořlavé svědomí“*
- *„já nic, já muzikant“*
- *„bližší košile než kabát“*
- *„muž/žena na svém místě“*

Škála manažerských technik

- Nezabývat se problémem
- Ignorovat problém
- Protestovat
- Vědomě namítat
- Opustit organizaci
- Anonymně zveřejnit
- Externě (mediálně) zveřejnit
- Anonymně hrozit zveřejněním
- Sabotovat
- Rokovat a dopracovat se ke konsensu na změně etického chování

Etika právnických profesí

Právnícké profese

V nejširším slova smyslu sem můžeme zařadit profese všech pracovníků, resp. funkcionářů, kteří vykonávají určitou pravidelnou (opakující se) činnost, která je honorována a v níž se předpokládá dodržování, případně aplikace právních norem, souvisejících s jejich profesí a právníckými postupy (Havránek, J.: Teorie práva, MU, Brno 2001, str. 57)

Do právníckých profesí tak můžeme zařadit:

Soudce, státní zástupce, advokáty, notáře, podnikové právníky, soudní úředníky, právníci ve veřejné a státní správě apod.

Profesní etika právnických profesí

- Profesní etika právnických profesí se v minulosti formovala jako nároky na úroveň profesionálního chování, které budí **důvěru a dobré jméno**.
- Profesní etika umožňuje členovi profesní skupiny být elementem **sebekontroly, sebereflexe a samoregulace** vlastního jednání a chování.

Právník jako advokát (notář, podnikový právník)

- Jeho činnost spočívá v udělování právních rad, právních naučení a v obhajování zájmů jiných osob před soudem, případně jinými orgány.
- Advokát musí dodržovat celou řadu právních norem, ale také řadu norem etických.
- Etický kodex advokáta
- Nezávislost (osvobozeno od jakéhokoliv vlivu, je základem důvěry ve výkon spravedlnosti), odpovědnost vůči klientovi, povinnost mlčenlivosti, péče o osobní čest, poctivost a bezúhonnost

Právník jako soudce (státní zástupce)

- Nezávislost
- Nestrannost
- Důstojnost
- Odpovědnost
- Důvěryhodnost
- Dobrá pověst
- Odbornost

Morální normy pro policisty

- Dodržování zákona
- Odpovědnost a disciplína
- Chování ke kolegům
- Chování na veřejnosti
- Užívání alkoholu a drog
- Zneužití pravomoci veřejného činitele
- Mimoslužební aktivity

Etika v účetnictví a v auditorské činnosti

Etika v účetnictví

- Vysoká odpovědnost
- Bezpodmínečné respektování zákonů
- Objektivita a nezávislost
- Vysoké etické standardy – dodržování profesních standardů
- Odborná péče a spolehlivost
- Důvěrnost informací

Auditorská činnost

- Nezávislost
- Bezúhonnost
- Objektivnost
- Čestnost
- Pravdivost
- Odborná spolehlivost
- Důvěrnost informací

Pojem auditu

Cílem auditu účetní závěrky je umožnit auditorovi vyjádřit názor, zda je účetní závěrka vyhotovena ve všech významných aspektech v souladu s používanými účetními zásadami (Auditorská směrnice č. 1, Komora auditorů ČR 1998)

Finanční audit

- Činnost auditorů i audit vychází ze zákona
- Audit má přesně stanovené etalony
- Postup je v každé organizaci shodný
- Audit se opakuje – jednou ročně
- Audit provádí externí, nezávislý auditor

Informace na závěr:

Pavel Seknička

Konzultační hodiny:

úterý 12.00 až 14.00 hod, č. 340

tel.: 221 005 229

seknicka@prf.cuni.cz